

Handelshøyskolen BI

MAN 50211 Ledelse; makt og mening

Term paper 60% - W

Predefinert informasjon

Startdato:	17-10-2022 09:00 CEST	Termin:	202310
Sluttdato:	22-05-2023 12:00 CEST	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	P		
Flowkode:	202310 10063 IN09 W P		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Navn:

Martha Kristine Syvertsen

Informasjon fra deltaker

Tittel *:	Jean-Bertrand Aristide: fra predikant til president		
Navn på veileder *:	Kristian Alm		
Inneholder besvarelsen konfidensielt materiale?:	Nei	Kan besvarelsen offentliggjøres?:	Ja

Gruppe

Gruppenavn:	(Anonymisert)
Gruppenummer:	19
Andre medlemmer i gruppen:	Deltakeren har innlevert i en enkeltmannsgruppe

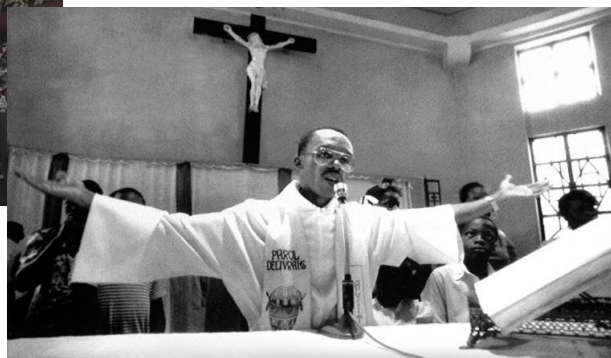
Prosjektoppgave

ved Handelshøyskolen BI

Jean-Bertrand Aristide: - fra predikant til president

Bilde 1: Følgere av Aristide i Port-au-Prince, mars 2011. Foto: Dieu Nalio/AP

Bilde 2: Jean-Bertrand Aristide holder en preken i Saint Jean Bosco på Haiti 26.sept 1988..Jean Max Benjamin / AP file

Eksamenskode og navn:

MAN5021 – Ledelse; makt og mening

Utleveringsdato:
17.10.2022

Innleveringsdato:
22.05.2022

Stuedsted: BI OSLO

Innholdsfortegnelse

1. INNHOLD

INNHOLDSFORTEGNELSE	I
INNLEDNING	1
SAMMENDRAG.....	1
1 HISTORIKK OG KONTEKSTUALISERT PRESENTASJON.....	2
UAVHENGIGHETEN: FRIHET TIL EN PRIS.	2
NYERE HISTORIE: AUTORITÆRE STYRER, DEMOKRATISKE VALG OG ESKALERENDE VOLD.	2
JEAN-BERTRAND ARISTIDE – OPPVEKST OG VEIEN TIL PRESTESKAPET	3
TIDLIG PRESTEGJERNING OG KAMPEN FOR RETTIGHETER.....	4
KONFLIKTER MED KIRKEN OG ATTENTATFORSØK	4
STARTEN PÅ EN POLITISK KARRIERE: DET FØRSTE DEMOKRATISKE VALGET.	5
FØRSTE PRESIDENTPERIODE	5
EKSIL OG ANDRE PRESIDENTPERIODE.....	6
2 SPØRSMÅL.....	7
3 METODE OG TILNÆRMING	7
POSITIVISMEDEBATTEN.....	7
HVA ER HERMENEUTIKK	9
BRUK AV HERMENEUTIKK I OPPGAVEN	11
MIN FØRFORSTÅELSE/MINE FORDOMMER	11
KILDEKRITIKK	12
4 DRØFTING	13
U1: I HVILKEN GRAD HADDE ARISTIDE EN GJENNOMGÅENDE KONGSTANKE I SITT LEDERSKAP?	13
U2: I HVILKEN GRAD HADDE ARISTIDE ET AUTENTISK LEDERSKAP GJENNOM HELE SIN PERIODE SOM AKTIV POLITIKER?	23
U3: I HVILKEN GRAD EVNET ARISTIDE Å SKAPE MENING I BRYTNINGSTIDEN HAN LEVDE I?	32
5 AVSLUTTENDE DRØFTING OG KONKLUSJON.....	38
6 REFERANSER.....	41
APPENDIX: ARISTIDES TALE NOVEMBER 1988 (ARISTIDE, 1992).	44

Innledning

Haiti er sjelden i nyhetene med positivt fortegn. Den siste valgte presidenten ble brutalt myrdet i sitt eget hjem i juli 2021, og gjengene herjer. Landet har siden uavhengigheten i 1806 vært gjennom over 20 kupp, og i 2022 levde over halvparten av befolkningen uten matsikkerhet (UNDP, 2022). Selv ankom jeg Haiti for første gang i 2011, litt over et år etter jordskjelvet som tok livet av flere hundre tusen mennesker. I løpet av korte og lange opphold de neste sju årene så jeg opptøyer, mindre jordskjelv og orkaner, korrupsjon og ekstrem fattigdom. Perioden kan likevel kalles rolig i haitisk kontekst. Et spørsmål mange stiller seg er om det overhodet er mulig å endre situasjonen i landet. Denne oppgaven handler om en som gjorde et forsøk: Jean-Bertrand Aristide, prest og revolusjonær. Hatet av noen, elsket av andre, er han en person som nevnes med både frykt og ærefrykt flere tiår etter at han sist satt som president i landet.

Sammendrag

Gitt at få kjenner Haitis historie vil jeg starte oppgaven med å sette Aristides lederskap inn i en historisk kontekst, før jeg går gir en kort oversikt over hans liv og virke. Etter en gjennomgang av metodikk, med fokus på hermeneutisk analyse, vil drøftingen se på hvorfor Aristide, tross tydelig støtte fra et flertall i befolkningen, ikke oppnådde endringen han håpet på i bygging av demokratiske prosesser. Dette undersøkes ved å bruke sentrale konsepter fra ledelsesteori: kongstanken, autentisk ledelse og meningsskaping, og i hvilken grad jeg finner disse igjen i Aristides lederskap.

Gjennom drøftingen finner jeg at Aristide hadde en tydelig kongstanke, og at han i stor grad var og ble oppfattet som autentisk i sitt lederskap. Vi ser også at mange av egenskapene Weick (1995) peker på som viktige i *sensemaking*, eller meningsskaping brukes aktivt av Aristide. Det presenteres imidlertid også noen svakheter. Både kongstanken og måten han skapte mening på med en spirituell heller enn politisk plattform var i stor grad fokusert på regimeskifte, ikke regjering. Han balanserte også hårfint mellom populær støtte og den internasjonale støtten han og Haiti var så avhengige av. Et siste aspekt er at hans syn på seg selv som en spirituell leder, som kan ha skygget for en forståelse av hvor sterk opposisjonen var i perioden opp mot det første militærkuppet.

1 Historikk og kontekstualisert presentasjon

Uavhengigheten: frihet til en pris.

Haiti, den første frigjorte slaverepublikken, og verdens første republikk med svart lederskap, ligger på den vestre delen av øya Hispanola. Øya, som spenner fra hvite sandstrender til bratte åser og flate marker, deles med den Dominikanske Republikk i øst. Haiti er på størrelse med gamle Oppland fylke, og har i dag en befolkning på rundt 11,4 millioner, opp fra 7 millioner i 1990 (Worldometers, 2023). På 16 og 1700 tallet ble kolonien Saint-Domingue kjent som «Antillenes perle», Frankrikes mest inntektsbringende koloni. Det estimeres at det ble importert over 800 000 slaver til Haiti mellom 1681 og 1791, noe som representerer rundt en tredjedel av den totale slavehandelen. Etter en blodig revolusjon ble Haiti en uavhengig stat i 1804. Navnet ble endret fra «Saint Domingue» til Haiti (Ayiti på det lokale språket, Kreyol). Uavhengighet førte ikke til fred. I en periode var landet delt i to, og det var hyppige lederskifter, i hovedsak forårsaket av kupp. I 1825 ble Haiti presset inn i en avtale med Frankrike om en erstatning for «tap av eiendom» (inkludert tapet av slavene) 150 millioner franc¹. Gitt de urealistiske summene måtte Haiti ta opp store lån i franske banker for å betale, og selv om siste avdrag på selve betalingen til Frankrike ble gjort i 1888, var ikke landet ferdig med å betale lån og renter før i 1947. Med sterke økonomiske interesser i bunn okkuperte USA landet fra 1915 til 1934. I perioden som fulgte gikk landet tilbake til hyppige lederskifter og ustabilitet.

Nyere historie: autoritære styrer, demokratiske valg og eskalerende vold.

I 1959 kom landsbylegen «Papa Doc», Francois Duvalier til makten. Han hadde sett hvordan hæren kastet den ene lederen etter den andre, og gjorde som sitt første anliggende å sette opp en maktbase i sin private styrke *Tontons Macoutes*. Han beholdt makten til sin død, hvorpå makten ble overført til hans 19 år gamle sønn Jean-Claude, «Baby Doc». Det er anslått at opp mot 60 000 personer mistet livet under Duvalier-regimet (Farmer, 2006, s 109). Regimet, som hadde hatt støtte fra USA som en motvekt mot sosialismen, ble til slutt kastet i 1986. I perioden som fulgte hadde imidlertid *Macoutene* fremdeles den fysiske makten, og valget holdt i 1987 var preget av vold.

---

¹ Beløpet har blitt beregnet til å tilsvare rundt 21 milliarder dollar i dag.

I 1991, i det som kalles Haitis første frie valg, ble mannen denne oppgaven skal handle om, Jean-Bertrand Aristide, president. Han satt med makten i bare syv måneder før han ble avsatt i et militærkupp. Han ble gjeninnsatt av i 1994, og gjennomførte det som sies å være Haitis første fredelige maktoverdragelse til sin partifelle René Préval, som også ble den første president siden uavhengigheten som satt gjennom en hel termin. I 2000 stilte Jean-Bertrand Aristide til gjenvalg. I en kontekst av eskalerende vold og en økonomisk krise ble han tvunget til å forlate landet i 2004.

MINUSTAH² ble opprettet samme år for å stabilisere landet, ledet av tropper fra Brasil. I 2010 tok et jordskjelv livet av minst 200 000 personer og la Port-au-Prince i ruiner. MINUSTAH, hvis tilstedeværelse aldri hadde vært spesielt populær, forlot landet i 2020, og i 2021 ble president Moïse myrdet. Ariel Henry, som ble satt inn som statsminister to dager før attentatet, sitter nå midlertidig som president, men med lite reell makt. I dag er hovedstaden i praksis styrt av gjenger. Inflasjonen er ekstrem, og det er lite drivstoff og mat å få tak i.

Jean-Bertrand Aristide – oppvekst og veien til presteskapet

Aristide ble født i inn i en bondefamilie i Port-Salut, sør i Haiti, i 1953. Aristide gikk fra seks-års alder på skole i Port-au-Prince under Salesianerne, et romersk-katolsk kirkesamfunn som tradisjonelt fokuserer på veldedighet (Marsh, 1912). Han gjorde det eksepsjonelt godt på skolen, ble fremmet for videre utdanning og fikk en bachelorgrad i teologi i 1974. Han studerte videre til prest på den Dominikanske Republikk, men også filosofi og psykologi på Haiti. Han studerte i Roma og i Israel fra 1979 til 1982. Han hadde forventet å dra tilbake til Israel for å fullføre en doktorgrad etter å ha blitt ordinert prest dette året, men ble i stedet tildelt et lite presteskap, St. Joseph, rett utenfor Port-au-Prince. Han ble raskt kjent både for sitt engasjement for de fattige. Spesielt for ungdom, men også for skarpe prekener som kunne tale Duvalier-regimet midt imot (French, 1988). Selv om det var Salesianerne som offisielt sendte han til Montreal for videre studier etter bare noen måneder i Port-au-Prince, sies det at Roger Lafontant, sjef for *Tonton Macoutes*, personlig krevde at han skulle sendes ut (Farmer, 2006).

---

² *La Mission des Nations Unis pour la Stabilisation d'Haiti*

Tidlig prestegjerning og kampen for rettigheter

Etter tre år i Canada kom Aristide tilbake til Haiti i 1985. Etter en start i en mindre menighet ble Aristide relativt raskt overført til St. Jean Bosco, en større kirke i slummen i Port-au-Prince. Her organiserte han blant annet ungdomsgrupper som *Solidarité Ant Jen* (Solidaritet blant ungdom). Aristide har selv sagt at den latin-amerikanske frigjøringssteologien var en sterk inspirasjon, og promoterte konseptet *ti kominote legliz* (basismenigheter) på landsbygda. Ved å tale om årsakene til fattigdommen han så rundt seg, møtte han raskt motstand. Ikke bare fra Duvalier-regimet, men også fra kirken selv. Tilbake på 1960-tallet hadde nemlig Papa Doc, etter flere år med voldelig konflikt med den katolske kirken, fått signert en avtale med Vatikanet om at han selv skulle ha rett til å velge hvilke geistlige som skulle fylle ledige bispedømmer. Aristide så til dels kirken mer som etterlevning av kolonitiden og et instrument for regimet enn en kirke for folket. Kirken delte ut almisser, men motsatte seg å ta tak i årsakene til fattigdom (Aristide, 1992).

Kain (2020) beskriver Aristides vei til plassen han fikk hos folket som en konfrontasjon med det han kaller det «fire-hodede monstret» på Haiti: hæren, kirkens hierarki, Tonton Macoutes og den velstående eliten. Aristide var populær, og han fikk folket med seg. Under opptøyene i 1986, som førte med seg slutten på Duvalier-regimet var Aristide en av de viktigste lederne for motstandsbevegelsen i Port-au-Prince og han ble det året utsatt for det første av flere attentatforsøk. Selv om folket feiret i gatene da Baby Doc forlot landet i februar 1986, ble det imidlertid raskt klart at *Macoutene* fremdeles satt ved makten.

Konflikter med kirken og attentatforsøk

Aristide fortsatte sin kritikk av tingenes tilstand. Dette var lite populært i den kirkelige ordenen, og Aristide fikk sin første skriftlige advarsel fra Salesianerne samme året, med ordre om å ikke delta i politikk (Aristide, 1992, s. 71). Han ble også forsøkt flyttet ut av Port-au-Prince, men en etter en sultestreik ble lederne nødt til å gi seg. Flere attentatforsøk fulgte, både ved skudd under minnesmarkeringer og angrep på bilkonvoier. Både Aristide selv og hans lojale kolleger var mål. På mange måter toppet konflikten seg da kirken St.Bosco ble angrepet under messen i september 1988. Kirken ble angrepet av rundt hundre *Macouter*, og det var flere skadde og drepte. Pavens ambassadør, Paolo Romeo var i nærheten og så hva som skjedde, men hverken han eller erkebiskopen valgte å intervensjonere for å stoppe massakren (Aristide, 1992, s. 93). Aristide gjengjeldte

med en brennende radiotale i november samme år, der han fordømte flere av kirkens ledere. På sikt var det kanskje uunngåelig at han skulle bli kastet ut av den Salesianske ordenen: det skjedde mot slutten av 1988.

Starten på en politisk karriere: det første demokratiske valget.

Aristide hadde, ifølge han selv, stadig blitt konfrontert med muligheten for å gjøre en politisk karriere, men hadde motsatt seg dette over tid. Han hadde på den tiden ikke sitt eget parti, men stilte for partiet FNCD³, som en del av en koalisjon som stilte seg bak hans kandidatur. Etter en kampanje på bare seks uker, igjen med flere attentatforsøk, vant han valget i desember 1990, med 67% av stemmene. Valget kalles ofte Haitis første frie valg.

Kirkens første kommentar til valget kom da biskop Ligondé (en av Duvaliers biskoper) i en tale 1.januar 1991 angrep Aristide som en sosio-bolshevik, og lurte på om dette var starten på et diktatur (Farmer, 2006, s. 133). 6.januar, før Aristide ble innsatt som president, kom det første kuppforsøket. Roger Lafontant, som tross stående arrestordre også hadde forsøkt å stille i valget, tok over palasset. Folkemengder trosset bevæpnede *macouter* og tok til gatene. I prosessen gikk sinnet også utover andre: flere bygninger tilhørende Ligondé, advokater og politikere som ble sett på som medspillere ble brent eller rasert. Tross flere forsøk på å stoppe prosessen ble Aristide innsatt som president.

Første presidentperiode

Aristide var travel som president. Han senket både sin egen og andre politikeres lønn fra henholdsvis \$10 000 og \$7000 i måneden til \$2000. Dette i et land der over 75% av befolkningen hadde en inntekt på under \$140 i året (under verdensbankens krav til ekstrem fattigdom). Han startet programmer for lese- og skriveferdigheter. Han forsøkte å rydde opp i korrupsjon og smugling.

Amerikanske Drug Enforcement Administration (DEA) rapporterte at mengden kokain som gikk gjennom Haiti gikk ned i denne perioden. Han ba også om at minstelønnen skulle heves fra 15 til 25 gourdes⁴ om dagen. Han gjorde også forsøk på å restrukturere det offentlige helsevesenet, og satte ned en kommisjon for å etterforske massakren i Jean-Rabel og angrepet på Saint-Jean Bosco. Han byttet også ut flere ledere av hæren med personer han stolte på.

---

³ Front National pour le Changement et la Démocratie

⁴ Lokal valuta. 25 gourdes tilsvarer på den tiden i underkant av 3 USD.

Det siste skulle vise seg fatalt. 29. september 1991, etter under åtte måneder som president angrep en gruppe soldater hjemmet hans. Raoul Cédras, lederen for hæren, hadde tatt makten. I følge Aristide selv var det kun motet til den franske ambassadøren som gjorde at han kom ut i live og ble satt på et fly til Caracas (Aristide, 1992). Vitner har sagt at rundt 1500 personer døde i opptøyer de første dagene etter kuppet. Aristide sendte følgende melding fra Caracas 1.oktober «Hold strong, don't give up!» (Farmer, 2006, s.154). De fleste kupp på Haiti har vært over på et par dager. I dette tilfellet var det annerledes. To uker etter kuppet var landet fremdeles paralyisert, og volden mot Aristides tilhengere så ikke ut til å avta. Det er anslått at over 100 000 personer flyktet fra landet i perioden.

Eksil og andre presidentperiode.

Aristide tilbrakte det meste av perioden i eksil i USA, og det var flere forsøk på diplomati. Militærets sivile ansikt på regjeringen, Marc Bazin, hadde også stilt i valget, med økonomisk støtte fra USA, Vatikanet anerkjente han som statsminister. Han var imidlertid ikke ønsket av folket, og volden på Haiti fortsatte. Etter tre år tillot en FN-resolusjon militær intervensjon, og Aristide ble gjeninnsatt som president på Haiti 15 oktober 1994, av Clinton-administrasjonen. I 1995 oppløste Aristide den haitiske hæren, for å unngå fremtidige kupp. Etter haitisk grunnlov har ikke en president lov til å stille i to påfølgende valg, og 7. februar 1996 gav han fra seg makten til partifellen René Préval. I 2001 vant han igjen valget, og ble gjeninnsatt som president. Perioden som fulgte, ble vanskelig. Bush jr. hadde vunnet valget i USA, og den republikanske administrasjonen pekte på irregulære hendelser ved valg av enkelte senatorer som grunnlag for å stoppe utbetalinger av lån og annen økonomisk støtte til Haiti, både bilateralt og fra internasjonale banker. I en økonomisk krise eskalerte volden, og Aristide ble kritisert for å bruke gjenger fra slumområder, les Chimères for egne formål. 2003 ble Aristide satt på et amerikansk fly med destinasjon Bangui, i den Sentralafrikanske Republikk. Bush jr var raskt ute med å si at dette var etter Aristides eget ønske, noe Aristide selv benekter. Hans versjon av historien er at han i praksis ble kidnappet av USA. Han tilbrakte de neste årene i Sør-Afrika, og skrev flere bøker, gav intervjuer og holdt foredrag. I 2011 returnerte han til Haiti, nesten samtidig som Baby-Doc. Han har holdt en lav profil på Haiti etter returen.

2 Spørsmål

Kontrasten mellom Papa Doc, en diktator som var elsket av eliten, hatet av folket, og satt med makten i over 30 år, og Aristide, presten som var elsket av folket, hatet av eliten, og ikke holdt på makten i mer enn tre år, er slående. Inspirert av dette er hovedproblemstillingen for denne oppgaven: *Hvorfor var det ikke tilstrekkelig med folkets støtte for Aristide i hans forsøk på å bygge demokratiske prosesser?* Dette vil jeg utforske gjennom tre underproblemstillinger, som alle ser på viktige aspekter for å lykkes i lederskap. Disse er:

- I hvilken grad hadde Aristide en gjennomgående kongstanke i sitt lederskap?
- I hvilken grad hadde Aristide et autentisk lederskap gjennom hele sin periode som aktiv politiker?
- I hvilken grad evnet Aristide å skape mening i brytningstiden han levde i?

3 Metode og tilnærming

I denne oppgaven skal jeg gå inn i liv og virke til en historisk person⁵. Basert på et utvalg kilder, en blanding av personens egne tekster og taler og andres historiefortelling og tolkning, ønsker jeg ikke bare å beskrive *hva* som skjedde, men også forsøke å *forstå* intensjoner og det som skjedde rundt. Denne typen vurderinger føyer seg inn i en historisk-filosofisk tradisjon der *hermeneutisk metode* står sterkt og er et naturlig utgangspunkt. For å sette dette i kontekst vil jeg i dette kapitlet først gi en oversikt over positivismedebatten som, med røtter fra 1800-tallet, for alvor raste på slutten av 1900-tallet. Jeg vil deretter gi en mer inngående beskrivelse av hermeneutikk og hermeneutisk analyse⁶. Avslutningsvis vil jeg et kritisk blikk på egne kilder og hvordan valget av disse kan ha påvirket resultatet av drøftingene, samt en kort beskrivelse av mitt utgangspunkt.

Positivismedebatten

Det som betegnes som «positivismestriden» hadde sitt utgangspunkt i debattene på den tyske sosiologiforeningens kongress i 1964, og handlet mellom forholdet mellom naturvitenskap og samfunnsvitenskap⁷ (Krogh et al., 2003, s. 111). Dette var imidlertid mer en kulminasjon enn en oppstart av diskusjonen rundt hvordan

---

⁵ Selv om personen lever i dag, er det likevel et tilbakelagt kapittel jeg ønsker å se på.

⁶ For å unngå forvirring rundt begrepet metode vil jeg heretter forsøke å unngå dette begrepet i mine beskrivelser av hermeneutikk.

⁷ Humaniora ble på denne tiden sett på akademisk som en gren av samfunnsvitenskapen.

man driver «menneskebasert forskning», humaniora, en debatt som har vært relevant fra humanioras inntog på universitetene på 1800-tallet.

Naturvitenskapen var - og er - i stor grad drevet med et syn på at sannhet finnes, og at den vitenskapelige metode er uovertreffelig for å drive kunnskapsutvikling mot denne sannheten. For å få innpass og anerkjennelse på universitetene var det vesentlig for humanistene å enten kunne vise at deres forskning kunne betegnes som vitenskap, eller komme opp med et levedyktig alternativ til den vitenskapelige metode. I en tidlig fase handlet det meste om forsøk på å tilpasse humaniora til naturvitenskapene, ved å konsentrere seg om erkjennbare fakta (Krogh et al., 2003, s. 105). For enkelte grener, som lingvistikk, kunne dette til en viss grad fungere, men for de fleste andre forsvant det meste av poenget med forskningen.

Historikeren Johann Gustav Droysen (1808-1884) var blant de første som virkelig utfordret den faktabaserte tilnærmingen ved sette det å *forklare* opp mot det å *forstå*, *Verstehen*. For å forstå noe, noen, en aktivitet eller en bevegelse må det kunne relateres til mennesket. I sin anmeldelse av Henry Buckle's «History of Civilization in England»⁸ poengterer Droysen at ja, man kan forholde seg til fakta og si at et visst antall fødsler statistisk sett skjer utenfor ekteskap. Men dette *forklarer* ikke en enkelt fødsel: den har en unik historie man må *forstå* (Krogh et al., 2003, s. 109). Der Droysen holdt typen objekt som skillelinjen ble det siden mer vanlig å skille på metode, men *Verstehen*, som konsept har blitt videreført og videreutviklet av filosofer som Dilthey (1833-1911) og andre.

Selv om positivisme innen humaniora opprinnelig ble definert som at man skulle forholde seg til observerbare fakta, var det stor uenighet om hva positivisme egentlig var. Der ny-positivistene i Wien mente at alt som ikke kunne testes empirisk var meningsløst, påpekte Karl Popper (1902-1995) i sin kritikk av Wienerkretsen, at ettersom alle data er teoriavhengige vil endelig verifisering være umulig. Han beholdt imidlertid troen på den vitenskapelige metode. Positivismekritikernes vitenskapsfilosofiske oppfatninger var først og fremst basert på at mennesket er annerledes. Ikke alt ved mennesket kan beskrives tilfredsstillende med naturvitenskapelige begreper: mennesket mener, tenker og føler. Uttrykket av en følelse kan beskrives utenfra, men ikke selve følelsen. Dette

---

⁸ Publisert som «Erhebung der Geschichte zur Rang einer Wissenschaft» i Historik

gjør humaniora til en vitenskap der det er et større behov for alternative metoder enn den vitenskapelige – empirisk eller ikke.

I Norge startet positivismestridenten for alvor med debatten mellom filosofene Arne Næss (1912-2009) og Hans Skjervheim (1923-1999) på 1960-tallet. Der Næss i stor grad hadde stått for et positivistisk syn pekte Skjervheim på at forskeren selv ikke kan unngå å være et handlende og tenkende menneske blant andre mennesker. Forskningen og forskeren blir selv en del av samfunnet og påvirker videre utvikling. Selvrefleksjon blir derfor et sentralt krav: man må vise hvem man er og at det man påstår et godt begrunnet.

Skjervheim advarer videre mot objektiviseringen som ligger i å tolke utsagn eller oppfatninger som faktaopplysninger. Et utsagn, påpeker han, kan enten tas som en faktaopplysning eller en påstand, der påstanden vil være en invitasjon til debatt. Vi registrerer fakta, men lar oss ikke engasjere. For å ta den andre alvorlig må vi engasjere oss i problemstillingen, og ta meningene opp til ettertanke eller diskusjon (Skjervheim, 1996, s. 72). Ved å *objektivisere*, å se på andres utsagn som fakta stiller en seg utenfor (som tilskuer), og det vil være lett å se verden som om den består av naturlover. Som deltager ser man at ting ikke er forhåndsbestemt, fordi en selv er med på å bestemme. I engasjementet, i deltagelsen kommer positivistenes metode og fokus på fakta til kort.

Hva er hermeneutikk

Hermeneutikk betegnes gjerne som forståelselære eller fortolkningslære («hermeneu» oversettes gjerne med fortolker), og gir til en viss grad svar på problemstillingene stilt av positivismekritikerne på 1960 tallet. Hermeneutikken er ikke et motsvar i en enkelt teori, men representerer et knippe teorier hvis utvikling startet allerede i den greske fortolkningsstradisjonen. Den første allment aksepterte teorien om hermeneutikk som en systematisk teori om tolkning og utlegning av tekster, oppsto i reformasjonen med Illyricus' (1520-1575) regler for bibeltolkning (*regelhermeneutikk*). I dag er det nok Gadamer (1900-2002) med sin bok «Wahrheit und Methode» (sannhet og metode) fra 1960 som har sterkest innflytelse på oppfatningen av hva hermeneutikk er, og hvordan det skal brukes.

Med innflytelse fra sin lærer Heidegger (1889-1976), tok Gadamer læren om *Verstehen* videre til hermeneutikken (Krogh et al., 2003, s. 232).

Krogh (2003) trekker frem debatten rundt hermeneutikk som en selvstendig metode som viktig i forståelsen av Gadamer. I denne debatten skilles det mellom

tre standpunkt: at det bare finnes én metode, den vitenskapelige; at det finnes to forskjellige typer vitenskaper: åndsvitenskap og naturvitenskap der hermeneutikken er metoden i den første; og til sist: at hermeneutikk er ikke en metode i det hele tatt (s. 238-239). Der ny-positivistene i Wien ville valgt den første, og Dilthey, i sin iver etter å plassere åndsvitenskapen som et alternativ ønsket den andre, er det liten tvil om at Gadamer's standpunkt var det siste. Han ønsket ikke å så tvil om viktigheten av å bruke metode i forskning, men mente at den vitenskapelige metode ikke ville være nok for å *forstå* det menneskelige. Hermeneutikken, som en generell filosofisk teori om forståelse, ligger dypere enn den vitenskapelige metode - og setter oss i stand til å bruke forståelse som et grunntrekk ved mennesket. (Krogh et al., 2003)

Hva er så forutsetningene for å oppnå forståelse innen humaniora? Her er det viktig for Gadamer å poengtere at fordommer ikke bare eksisterer, men er essensielt for å forstå. Fordommer, basert på kontekst og erfaringer, blir da et positivt begrep: vi er forskjellige fra historiske personer, men likevel hjelper våre erfaringer oss å forstå dem. Det betyr ikke at ikke fordommene våre, også omtalt som *forforståelse*, kan korrigeres i møte med fortiden. Slik korrigering, eller kritikk, finner sted i det som omtales som *den hermeneutiske sirkel*. En tidligere versjon av sirkelen så på forståelsesprosessen som et samspill mellom deler og helhet, der enhver ny kunnskap om en del-sannhet ville gi ny forståelse av helheten – som igjen påvirker forståelsen av delene. I Gadamer's versjon er leseren trukket inn i sirkelen, og vi går da fra en førforståelse, med fordommer, til tolkning av teksten – som reviderer fordommene. Videre leses neste del av teksten med reviderte fordommer, og slik fortsetter det.

Selv om Gadamer ser på en førforståelse som positivt, er han også bevisst at vi aldri egentlig vil kunne ha en oversikt over egne fordommer, da de i praksis utgjør helheten av vårt verdensbilde. Vi kan ta opp elementer til kritisk vurdering, men ikke helheten. Han bruker begrepet horisont om vår nåværende rekkevidde av forståelse. Horisonten vil alltid være der, men vil likevel bevege seg med leseren. Innholdet i en horisont vil i stor grad være felles for en kultur, en periode eller en vitenskapelig skole. Dette gjelder både for leseren og forfatteren av et verk, og på denne måten blir den hermeneutiske sirkel et forhold mellom to horisonter. Horisontsammensmeltning skjer når leseren justerer sin horisont ved å trenge dypere ned i verkets opprinnelige verden (Krogh et al., 2003, s. 248). Forståelse forutsetter imidlertid også en viss avstand til et verk. Gadamer peker

her på to fallgruver: forståelse kan ikke gå ut fra at leserens og verkets forståelseshorisonter er helt forskjellige, men det kan heller ikke gå ut fra at de vil sammenfalle totalt.

Vi må altså tenke oss at det er en viss tilknytning mellom verket og vår egen horisont - verkets forutsetninger må virke videre i nåtiden. Dette kalles et verks *virkningshistorie*. Vi kan forstå fortiden fra våre fordommer fordi våre fordommer selv er frembragt av virkningshistorien. Dette forutsetter også en grad av kulturell overlevering og tradisjon. Gadamer plasserer altså leseren inni den hermeneutiske sirkel heller enn utenfor, med fortolkning av tekst som et forhold mellom spørsmål og svar. Vi aksepterer i utgangspunktet teksten vi fortolker som sann, og stiller spørsmål for å forstå. På mange måter ser vi da Skjervheims fokus på deltagerrollen opp mot en tilskuer godt plassert innenfor Gadamers tradisjon.

Bruk av hermeneutikk i oppgaven

Jeg har nå gått gjennom både historiske og samtidige syn på hermeneutikken. Tro mot hermeneutikken vil denne oppgaven søke å benytte den hermeneutiske sirkel, ved først å tydeliggjøre min førforståelse av spørsmålet jeg stiller, og siden revidere denne basert på svarene jeg finner i analysen av hvert underspørsmål. Jeg vil søke å være *deltager* heller enn *tilskuer*, og stille spørsmål til tekst og kilder for å søke å *forstå* mer enn å *beskrive* eller *konstatere*.

Min førforståelse/mine fordommer

Med bakgrunn i humanitært arbeid både fra sekulære og kirkelige organisasjoner tar jeg med meg perspektiver som gir meg en mulighet til å sette meg inn i sted og tid, og forstå hvordan Aristides presidentskap utviklet seg. Ved å ha bodd og arbeidet både på Haiti og andre land med lignende grad av økonomisk utviklingsnivå og sikkerhetssituasjon har jeg en god bakgrunn for å forstå konteksten og de forskjellige interessene i samfunnet. Jeg har vokst opp i religiøse samfunn og har førstehånds erfaring med karismatiske predikanter og deres virkning på folkemengder. På den annen side har jeg en tydelig preferanse for demokrati og de fattiges rettigheter som kan påvirke hvordan jeg leser litteraturen.

Min forståelse av Aristide har endret seg i perioden jeg har arbeidet med Haiti. I 2011 jobbet jeg for FN på Haiti, og opplevde en relativ enighet på jobb om at Aristide var en kilde til uro og opptøyer, alliert med gjengene i Cité Soleil og burde holdt seg unna. Senere, i arbeid for Kirkens Nødhjelp kom jeg i større grad i kontakt med lokale organisasjoner og idealister, og jeg fikk der noen drypp

på tomannshånd som nyanserte mitt bilde av hvem han hadde vært og hvorfor han hadde vært så viktig. I forbindelse med nødhjelpsarbeid etter orkanen «Matthew» i 2016 ble jeg bedt om å kommentere på høstens valg på NRK. Som forberedelse leste jeg meg opp på hvordan valgsystemet egentlig fungerer, og hva som var forventet utfall. Dette styrket min forståelse av hvor eksepsjonelt det var at Aristide vant valget i 1991, og har til en viss grad drevet nysgjerrigheten som resulterte i denne oppgaven.

Kildekritikk

For biografiske detaljer har jeg i stor grad forholdt meg til to bøker: Aristides selvbiografi (publisert av Orbis books, et forlag spesialisert på frigjøringssteologi), og Paul Farmers «The uses of Haiti», Common Courage Press. Farmer (1959-2022) er lege og sosialantropolog med en PhD fra Harvard og har bodd på Haiti i en årrekke, inkludert perioden denne oppgaven handler om. Det er liten grunn til å tro at faktiske detaljer rundt oppvekst, utdanning og virke er presentert med faktafeil, men siden begge bøkene er fra relativt idealistiske forlag har jeg ved delene av selvbiografien som omhandler planer, ideologi og heltemodighet forsøkt å koble mot andre kilder der det er mulig og hensiktsmessig. Jeg snakker fransk og forstår Kreyol. Jeg har brukt artikler fra New York Times som en form for motvekt, da denne avisen spesifikt nevnes av Farmer som mot Aristide (Farmer, 2006). Jeg har brukt en av Aristides originale taler i oppgaven, og utdrag fra enkelte andre. Han har selv oversatt denne til engelsk i sin selvbiografi, men fordi oversettelsen taper en del nyanser i formen har jeg vekslet mellom å bruke oversettelsen og originalen på Kreyol, som jeg har funnet i lydform. I tillegg til hans egen selvbiografi og taler har jeg benyttet sitater fra dokumentaren *Aristide and the Endless Revolution*. Dokumentaren er klart vridd i favør av Aristide, og jeg har forsøkt å tolke utsagn med det som bakteppe. Jeg har også benyttet en video fra Long Memories Project der Aristide taler om sin tolkning av frigjøringssteologi og et intervju gjort sammen med Bill Clinton.

Hva gjelder teori er valget at teoretiske tekster farget av at oppgaven skrives som en del av kurset *Ledelse, makt og mening på BI*, med et gitt pensum som utgangspunkt. Jeg har i noen grad gått til originaltekstene (f.eks. for Nietzsche og Foucault), men oppgaven preges også her av at det er brukt sekundærkilder.

4 Drøfting

Som beskrevet i kapittel 2 er hovedproblemstillingen for denne oppgaven følgende: *Hvorfor var det ikke tilstrekkelig med folkets støtte for Aristide i hans forsøk på å bygge demokratiske prosesser?* Dette vil jeg utforske gjennom tre underproblemstillinger, som alle ser på viktige aspekter for å lykkes i lederskap: kongstanken, graden av autentisk ledelse, og sensemaking.

For hver underproblemstilling vil jeg starte med å forklare hvorfor underproblemstillingen er valgt. Jeg vil så gå gjennom relevant teori for underproblemstillingen, for så å bruke denne teorien til å drøfte Aristides lederskap basert på originale tekster og andre samtidskilder. I tråd med hermeneutikken vil jeg avslutte hvert underkapittel med en delkonklusjon, der jeg oppsummerer hvordan min forståelse av problemstillingen har endret seg.

Jeg vil avslutte drøftingskapittelet med en avsluttende drøfting, der jeg vil forsøke å trekke sammen teori og lærdom for å forsøke å besvare hovedproblemstillingen.

U1: I hvilken grad hadde Aristide en gjennomgående kongstanke i sitt lederskap?

At Aristide, i alle fall i deler av sitt voksne liv, var elsket av folket og hadde mange følgere er det liten tvil om. Ikke bare vant han et valg med over 80 prosent av stemmene, fremdeles, i 2022, demonstrerer folk i tusentall på Haiti på Aristides bursdag, hele 18 år etter at han var president siste gang (AP Archive, 2022). Hva fulgte disse menneskene? Var det kun et budskap basert på sinne mot det tidligere diktaturet, eller presenterte Aristide noe nytt, En visjon om hvordan Haiti kunne bli? Var den en tanke som var god nok til å kunne vare, og holde engasjementet ved like, også i motstand? *Kongstanken*, som en helt spesiell type visjon med røtter i det eksistensielle er et godt utgangspunkt for å se på denne problemstillingen, i det som, hadde det vært et monarki og ikke en republikk, hadde vært en kamp om tronen.

Teoretisk grunnlag: kongstanken og visjonær ledelse.

I det norske språk brukes gjerne ordet *kongstanke* om en storslått, dristig tanke (Språkrådet, n.d.) man ønsker realisert. Ordet ble første gang brukt i Ibsens historiske stykke «Kongsemnerne» fra 1864, der Norge er delt mellom to ledere etter konflikt. Kong Skule, som har hatt stor suksess både i slag og gjerning

begynner likevel å tvile på om han er den rette til å være konge. «Kan et kongsemne tage kongsgjærningen på sig, således som han kan tage kongskåben på?» spør han seg, tydelig spørrende til om han selv kun har en *kongskåbe* og ikke en *kongsgjærning* (Ibsen, 2005). Litt lenger ut i samme monolog forstår både han selv og vi hvorfor han sitter med tvilen. I en tidligere konfrontasjon har kong Håkon uttalt sin ambisjon for kongsgjærningen: han vil samle Norges folk til et rike. Ikke bare i navnet, men som et folk! For Skule fremstod dette som en «ugørlig» tanke, men Håkon mente ikke det var urealistisk, ikke for en konge. I nattens mørke kommer da Skule tilbake til denne tanken som roten til sin tvil, og innser at «Siden Håkon talte sin store kongstanke du, ser jeg ingen anden tanke i verden, end den ene» (Ibsen, 2005, s. 139).

Kittang (2002) påpeker at vi i tolkning av Ibsen må huske på at han «ikkje er maktkritikar, moralist eller livsfilosofisk forkynnar, men nettopp dramatikar» (Kittang, 2002, s. 23). Dette er spesielt viktig å huske på i den kontekst av at overskridende handling nettopp er et essensielt element i dramatik. Like fullt danner fokuset på makt og kraft i form av en visjon, og et lidenskapelig og overskridende lederskap, et tydelig fundamentalt mønster hos Ibsen. Selv om det er lite sannsynlig at Nietzsche og Ibsen var gjensidig inspirert av hverandre, er det likevel tydelig at begge jobber fra samme eksistensialistiske paradigme og tradisjon, der «overskridelsen» i mennesket, et «nei til å føye seg inn i etablerte forståelser og verdier» (Bjartveit & Eikeset, 2020, s. 221) og vilje til makt – vilje til å handle, til å skape, står sterkt. I Zarathustras fortale prises linedanseren som har falt: «av faren har du skapt deg din levevei, ved det er der intet å forakte. Nå går du til grunne ved din levevei: derfor vil jeg begrave deg med mine egne hender». Nietzsche peker flere ganger på «viljen til makt» som en «ekspansiv selvrealisering», en bevegende kraft fylt av drifter, sanser, følelser, emosjoner, tanker og sosialitet (Steinsholt, 2009, s. 443). Kittang påpeker videre at dimensjonen i Ibsens forfatterskap som «kretsar kring ein vitalistisk draum om lykke, livsglede og eit eksistensielt krav om sjølvoverskridning i retning av ein meir autentisk måte å vere menneske på, kan ein først få skikkelig grep om ved å tolke den i tilknytning til det Käte Hamburger kallar eit «nietzchetidsleg paradigme». Det er verdt å merke seg at det hos Nietzsche ikke er slik at de fleste ledere vil kunne nå opp mot det han kaller *overmennesket*. Men det er tydelig at det Ibsen kaller en *kongstanke* vil være et viktig element på veien.

Er så dette relevant for ledere i moderne tid? I moderne ledelseslitteratur er det mulig å se *kongstanken* som et spesifikt uttrykk for det visjonære, som er en av tingene Zaleznik (1977) påpeker i skillet mellom en administrator og en leder. Zaleznik gjør et skille mellom *managerial*, eller administrasjons-ledelse på den ene siden, som fokusert på å bygge kompetanse, kontroll og maktbalanse på den ene siden, og inspirerende, visjonært og lidenskapelig lederskap på den annen side (Zaleznik, 1977, s. 2). Det er lett å se for seg Håkon som den visjonære, og Skule som mer av en administrator. Så sier da også Håkon til Skule: «I har sindets ypperste gaver, kløgt og mod, I er skabt til at stå kongen nærmest, men ikke til at være konge selv.» (Ibsen, 2005, s. 117). Zaleznik påpeker at en organisasjon har behov for begge deler, men at de har svært forskjellige funksjoner. En administrator vil ofte ha målstyring som baserer seg på behov heller enn ønsker, og er derfor godt integrert i organisasjonens historie og kultur – inkludert iboende treghet for endring. Der administratorer jobber for å begrense mulighetene og ta gode, akseptable valg ønsker visjonære ledere å åpne problemstillinger for nye muligheter og løsninger (Zaleznik, 1977, s. 9).

Kriteriet om å ha en visjon, eller noe man tror på står også sterkt i litteratur både om autentisk og karismatisk ledelse. En viktig del av autentisk lederskap, som beskrevet hos Goffee & Jones (2015), er at en leder må være tydelig på hva målet er, hvilke verdier hen har og at hen virkelig bryr seg om prosjektet. Conger & Canungo (1998) setter i sin gjennomgang av karismatisk ledelse formulering av tydelige mål som et av tre hovedstadier for ledelse.

Vi ser da at behovet for en personlig visjon står sterkt i ledelsesteori. Kongstanken, som beskrevet i forelesninger av Bjartveit og Eikeset (2022) kan sees på som et spesifikt, sterkere uttrykk for dette. I sin forelesning legger disse vekt på at kongstanken skal være *personlig, handlingsorientert og kollektivistisk*. Den skal med andre ord handle om noe større enn en selv – og det er kanskje her den i størst grad skiller seg fra annen ledelseslitteratur. I kriteriene står det ikke tydelig at den handler om *overskridelse*, men gitt den eksistensielle bakgrunnen og det Bjartveit & Eikeset (2020) omtaler som et «nei» til eksisterende verdier, vil det være naturlig å se på hvorvidt idéen bryter med det eksisterende, allmenngyldige som en kongstanke. I drøftingen som følger vil jeg først se på hva Aristide presenterte som en visjon for folket, for så å se på i hvilken grad dette kvalifiserer som en kongstanke ved å være *personlig, handlingsorientert, kollektivistisk og overskridende*.

Hva var Aristides visjon? Bakgrunn og presentasjon.

I sin selvbiografi beskriver Aristide relativt at han tidlig i sin prestegjerning kjente et sterkt engasjement for de fattige, og spesielt for ungdom. Inspirert av frigjøringssteologien som var utbredt i Latin-Amerika på 70- og 80-tallet og tydelig opptatt av lokalsamfunnet, organiserte han også *Ti kominote legliz* (basismenigheter) på landsbygda. Father Poulard, som kjente Aristide fra hans oppstart i prestegjerningen i 1982, bekrefter inntrykket av at Aristide ikke bare var en som var engasjert, men en som var «taken by the people» (Rossier, 2005). Frigjøringssteologien, som svært populær i Latin Amerika på den tiden, og som Aristide selv har uttalt at han var inspirert av (Aristide, 1992) la vekt på fattigdom og menneskeverd, og selv om dette engasjementet var det i større grad en implementasjon av konsepter som allerede fantes i andre land.

Frem til han i 1985 returnerte til Haiti etter et opphold i Canada, virker det også som om engasjementet i større grad er tredelt. Han har et tydelig engasjement *for* de fattige og *mot* Duvalier, men dette ser ut til å deles med engasjementet for kirken som institusjon (han er lojal når han blir bedt om å reise til Canada), og det akademiske. Han sier selv i sin selvbiografi at han forventet å ta en doktorgrad (Aristide, 1992). Han elsket å lære, lærte seg flere språk og reiste rundt på forskjellige universiteter.

Etter 1985 ble imidlertid talene stadig skarpere, og følgerskaren større. Kritikken *mot* den kirkelige institusjonen som han så på som tett knyttet til *macoutene* kom også stadig tettere. Som nevnt i biografien, ble han i 1987 forsøkt kastet ut av Port-au-Prince etter et besøk av en «superior» fra Roma. Han fikk da tre dager på å forberede seg på å dra ut av Port-au-Prince til en mindre menighet i Croix-des-Missions. Ifølge han selv var han forberedt på å dra (Aristide, 1992), men dette ble møtt med en sultestreik i organisert av ungdommen i katedralen i Port-au-Prince. De ville ha tilbake sin *Titid* (kjæle navn på Aristide), men også at biskopene skulle uttale seg om massakrene i Jean-Rabel, som hadde funnet sted den sommeren. Sultestreiken fikk nasjonal dekning på Radio, og etter hvert gav de seg. I et klipp fra Radio Haiti som dekker hans tilbakekomst, først med en unnskyldning og oppfordring til ro fra Biskop Lafontant, og siden Aristide som taler til folket kan man tydelig høre hvordan massene jubler, ekstatiske over å ha fått sin prest tilbake og man forstår at følgerskaren har startet å øke (Lafontant & Aristide, 1987).

Den personlige kongstanken: Aristide som (guddommelig) leder

Perioden som følger var preget av flere attentatforsøk, som kulminerte i angrepet på Jean Bosco, som nevnt i biografien og beskrevet i større grad i neste kapittel. 22. november 1988, rundt tre måneder etter angrepet sender Aristide en «Mesaj» (beskjed) på Radio Haiti. I et land der få hadde tilgang på TV, og der opplæring i lese- og skriveferdigheter i stor grad var stoppet i de siste 30 årene med diktatur (Jayaram, 2004), var radio et viktig talerør for å nå folket. I denne talen på rundt 9 minutter formulerer han med en rolig og artikulert stemme hans oppfatning av tingenes tilstand og veien videre, og det er her vi første gang hører det som ettertiden nok vil betegne som hans idé, eller kongstanke: folkets makt, folket som en flom.

Talen, tilgjengelig i original form på Duke repository (Aristide, 1988) og oversatt til engelsk i hans selvbiografi (Aristide, 1992, s. 99), starter med å hilse sine «søstre og brødre»: Haitiere i utlandet og hjemme, protestanter, katolikker og vodouister. Han berømmer så alle som har deltatt i en generalstreik:

Nou toute ki sòt realise yon grèv jeneral legal,
malgre deklarasyon yon jeneral ilegal,
chapo ba pou nou.
Chapo ba pou koraj nou

And to all of you who have just achieved a legal general
strike
In spite of the declarations of an illegal general:
Hats off to you,
Congratulations on your courage.

Allerede her ser vi en tydelig utfordring mot den sittende makten, som beskrives som en «illegal general» i motsetning til streiken som er «general legal».

Videre i talen bruker han Guds kjærlighet, og går, i vendinger som ville vært en romer verdig, direkte til angrep på kirkens menn med kjærlighet og sannhet som sin pil og bue. Han sier det «som Jesus ville ha sagt», og opphøyer seg selv nesten til en guddommelig status:

And to say to you what Jesus would have said to you
In his language: Ani ohev otha, ani ohev ota'kh.
I love you.
You who have plotted against me,
You who have plotted against the Haitian people:
Bishop Paolo Romeo, Bishop Gayot, Bishop Ligonde,
Bishop Kebreau and the rest, Let me look you in the eye, Please, don't be
ashamed.
Look me in the eye.
I have come to tell you: I love you, too.

Because I love you, I must tell you the truth.

Vi ser her at Aristide går fra å være en prest som observerer, basert på kjærlighet til folket og kirken, til å ta på seg lederskapet. «I have come to tell you», «I must tell you the truth». Dette er ord som man kan kjenne igjen både fra forkynnelsen, men også som plukket opp av Nietzsche i Zarathustra. Det er lite tvil om at dette er personlig, og at Aristide her ser på seg selv som en viktig brikke i å oppnå det som skal komme.

Det kollektivistiske kongstanken: ansanm, ansanm nou sè lavalas⁹

Han nevner altså de sittende biskopene ved navn, og sier i samme setning både at de har vært med på komplottet mot han og dermed et angrep på en katolsk kirke, og at han elsker dem, og derfor må fortelle dem sannheten. Og hva er så denne sannheten?

Tre ganger repeterer han følgende vers, i hver iterasjon fulgt av en setning om hva som skjer:

Ala chans pou legliz d’Ayiti ki rich, gras ak pòv, nan yon peyi ki pòv un pays ki pòv, akause rich. Legiliz la rich, gras ak nou menm pòv. Ki egzij verite sans rete. Verite tout kote.

What luck for the Haitian church, Rich, thanks to the poor,
in a country that is poor because of the rich.
The church is rich, thanks to us, the poor,

I første repetisjon hyller han de fattige som søker sannhet i alle hjørner. I den neste, de fattige som forhindrer biskopene i å gjemme seg bak sine synder. Og i siste vers: de fattige som sier ja til å være «én kropp» for å forhindre å bli en enhet i et hode uten kropp.

Det er i det siste avsnittet vi ser en endring: fra å påpeke maktmisbruk, til oppfordringen til å bli en enhet. I neste linje blir dette enda tydeligere:

Yon seul nou fèb,
ansanm nou fò.
ansanm ansanm, nou sè lavalas.

Alone, we are weak.
Together, we are strong.
Together, we are the flood.

---

⁹ Sammen, sammen er vi Lavalas – flommen.

Begrepet «Lavalas» som kommer inn her, oversettes gjerne som «den menneskelige floden» eller «skredet», og blir navnet på bevegelsen han stiller til valg for, og senere også partiet Fanmi Lavalas (Lavalas-familien). Aristide er her ikke lenger en prest som snakker overmakten midt imot *på vegne av* de fattige, men lederen for flommen. Han snakker mye om å være sammen, *ansanm*. Dette er ikke nytt av denne talen. I et dikt han deklamerte på radio som en oppfordring til å stenge torturkammerene på Fort Dimanche (Aristide, 1987), brukte han ordet 20 ganger på under tre minutter. I denne talen, som holdes nesten to år før han selv bestemmer seg for å stille til valg er dette blitt en tydelig visjon: sammen skal folket kaste overmakten. Som en flom skal de skylle bort de som ikke vil dem vel.

Den handlingsorienterte kongstanken: Arise! Go forth!

Aristide oppfordrer til handling. «De ber oss om å vente» gjentar han flere ganger i talen, oppsummert i det enkle ordet «Tande» etter hvert problem som oppsummeres. Eksempelvis:

The workers are in trouble. The schools are falling apart. The universities are in shreds. Wait! you say. (*tande* på originalspråket)

Han selv, derimot, siterer Marcus 2:11 og ber folket reise seg opp og gå frem:

Arise! Go forth! Walk!
Yes, arise and go forth. Walk.
Arise and go forth so that the Tontons Macoute will stop walking in ways wet with our blood.
Arise and go forth so that the criminals will stop walking upon us.
Arise and go forth so that the assassins will stop waking us in our beds with rounds of gunfire.
(...)
Thus, grace will descend until the flood brings down
All Duvalierists, All Macoutes, All criminals,
Forever and ever.

Den menneskelige flommen skal ta ned alle Duvalierister, alle Macouter og alle kriminelle.

Den overskridende kongstanken?

Hvorvidt en visjon eller idé er overskridende: går ut over etablerte normer og regler er kontekstavhengig. For å se hvorvidt dette representerte noe som var utover norm er det derfor lettere å se på reaksjonene til visjonen som presenteres enn å analysere visjonen i seg selv. For Aristide finnes det flere indikatorer på at det han gjorde var radikalt:

- Han ble (etter hvert) kastet ut av den Salesianske ordenen for sin kritikk av kirkens menn og praksis.
- Han ble forsøkt tatt av dage for sine holdninger, ikke bare én gang, men flere.

Også blant Haitis innbyggere var han kontroversiell. I en New York Times artikkel får han det glatte lag fra en haitisk kjøpmann:

"He is a cross between Ayatollah and Fidel," one downtown businessman said in a typical assessment of Father Aristide from those in the entrepreneurial class.» (French, 1990)

På den annen side kan man si at det han stod for bygget på tradisjoner. Han er kjent som en fremstående representant for frigjøringssteologien, der han stod på skuldrene til teologer som Romero, presten fra El Salvador som ble myrdet i 1980, og Leonard Boff, som også fikk tale- og læreforbud av Den romerske kurie i 1985 («Leonard Boff», 2021). En del av tankene han presenterte, som fokuset på *ansanm*, og bruken av ordet *lavalas* er også hentet fra dype haitiske tradisjoner, spesielt innen *racine mistik*, eller «roots» bevegelsene som hadde sterk innflytelse blant folk på Haiti (Jayaram, 2003).

Likevel: i et land der makten i stor grad har vært delt mellom militæret og en velstående overklasse i lang tid er det liten tvil om at det å kombinere disse forskjellige tankene: opposisjon til overmakten, frigjøringssteologi og elementer fra tradisjonell kultur, er overskridende og radikalt.

Kongstanken, oppsummert

Aristides visjon kan oppsummeres i at en «menneskelig flom», *lavalas*, skyller bort det gamle regimet, tar et oppgjør med økonomisk utnyttelse, vold og korrupsjon, og skaper et nytt styresett med maktbase i folket.

Det skal godt gjøres å argumentere for at dette ikke er personlig, som et resultat av et langt og ektefølt engasjement for de fattige og et fysisk angrep på kirken og Aristides følgere, hans menighetsbarn. Visjonen er tydelig handlingsorientert, med en berømmelse av generalstreiken i første avsnitt, og klare oppfordringer til å reise seg opp og gå frem. Den er kollektivistisk i at den ikke bare gjelder Aristides eget liv, men livene til de tusener av *pòv*: de fattige. Den bryter også tydelig med tradisjonen på Haiti, der makt og maktovertagelse siden uavhengigheten i 1804 hadde vært preget av en økonomisk elite og militært/voldsbasert styre.

Vi ser altså at Aristide helt klart formulerte og internaliserte det som kan kalles en kongstanke, i perioden han bygget seg opp til makt i 1988. Som ledelsesverktøy er

denne kongstanken lett å engasjere med, og han kaller da også etter hvert sitt parti «Fanmi Lavalas».

Kritikk, og videre spørsmål

En svakhet i kongstanken til Aristide er at den er utydelig på *hvordan* maktovertagelsen skal finne sted. Det er ingen oppfordring til ikkevold i Gandhis ånd. Det er også verdt å merke seg at i denne talen er den eneste referansen til demokratiet og valg en negativ setning rettet mot General Avril og det sittende styret:

You are guilty
because before justice is done, you want to send the people to die in sham elections, just to satisfy the American government.

Det kan virke som det på dette tidspunktet, i 1988, er et åpent spørsmål, også for Aristide om maktovertagelsen han søker vil komme ved et demokratisk valg eller gjennom en form for revolusjon. Gitt historikken på Haiti, der valg har vært preget av vold og korrupsjon, er dette kanskje ikke overraskende. Aristide bestemmer seg imidlertid, kun tre måneder før valget 1990, for å stille som presidentkandidat. Han vant, overraskende for mange, med et skred: en virkelig menneskelig flom av stemmer. «Front-Running Priest a Shock to Haiti» ble det beskrevet som i New York Times (French, 1990).

I årene som fulgte var det imidlertid spesielt to hendelser, eller situasjoner som har preget hans ettermæle:

Rett etter valget, i januar 1991 var det forsøk på militærkupp (før Aristide offisielt var innsatt som president). Opprørerne okkuperte presidentpalasset. De ble imidlertid omringet av en folkemengde, som tvang dem ut. I de påfølgende opptøyene ble mange fra eliten og andre assosiert med Duvalier-regimet drept, skadet eller fikk sine eiendommer brent ned. Aristide, selv om han ikke oppfordret til vold, har blitt kritisert for å ikke være hard nok på å slå det ned.

Den andre hendelsen som kanskje bryter noe med kongstanken som presentert over, er når han i 1994 blir gjeninnsatt med støtte fra Clinton-administrasjonen: eller «the imperialists of America» som de ble omtalt som i hans tale fra 1988.

Var Aristide en leder som kun hadde retorikken på plass, men ikke var fremmed for å bruke vold selv? Fikk kongstanken et skudd for baugen ved å inngå partnerskap med USA, eller var dette i henhold til hans liv ellers?

Dellkonklusjon, underproblemstilling 1

Jeg startet dette underkapittelet med spørsmålet om hvorvidt Aristide kun var en populist som søkte og fikk følgere med bakgrunn i opposisjon og sinne mot det eksisterende regimet, eller om han hadde en klart formulert kongstanke. Ved å se på tekster han selv har holdt som taler eller skrevet ned har jeg sett at han helt tydelig hadde en klart formulert kongstanke. Denne var både var personlig, handlingsorientert, kollektivistisk og overskridende.

Underveis i drøftingen har jeg også sett at han fremstår kompromissløs i sin retorikk, noe som gjør at jeg, basert på hendelser som skjedde i årene som fulgte, sitter igjen med noen spørsmål rundt hans gjennomføring av kongstanken, Var dette kun retorikk, eller var han *autentisk* i sin utførelse av lederskapet?

U2: I hvilken grad hadde Aristide et autentisk lederskap gjennom hele sin periode som aktiv politiker?

Fra forrige problemstilling stod jeg igjen med spørsmål rundt autenticiteten til Aristide som leder. Før jeg begynner drøftingen av disse spørsmålene, er det verdt å ta en innsjekk på hvorvidt dette faktisk er relevant for å besvare hovedproblemstillingen: *Hvorfor var det ikke tilstrekkelig med folkets støtte for Aristide i hans forsøk på å bygge demokratiske prosesser? Å bygge demokratiske prosesser er ikke noe som kan gjøres på en dag, en måned, et år eller fem år. Det er et langsiktig arbeid som krever innsats over tid, og derfor også en leder som viser en kontinuitet i arbeidet, og inspirerer tillit. Autentisk ledelse er også viktig i arbeid der det vil være høy risiko for å feile. Ledere som kun baserer seg på retorikk uten ektefølt engasjement, vil med større sannsynlighet bøye unna.*

Teoretisk grunnlag; autentisk ledelse

Autentisk ledelse er relativt ungt som akademisk tema, men har fått mye oppmerksomhet i senere år som en ledersentrert og positiv lederskapsteori (Nyberg & Svenningsson, 2014).

I en helt tidlig akademisk fase handlet mye om å inkludere eksistensialismen som et redskap for introspeksjon og som et tillegg til de tradisjonelle deontologiske og teleologiske tilnærmingene til lederskap (Agarwal & Malloy, 2000, s. 143), har autentisk ledelse nå fått plass i mer praktisk orienterte journaler, der ledere oppfordres til å være «‘authentic,’ ‘real’ and ‘true to yourself’ in order to be ‘good’ leaders that deliver bottom-line results» (Nyberg & Svenningsson, 2014, s. 438). Et eksempel på dette finner vi i Goffee & Jones (2015), som trekker frem tre aspekter av autenticitet i ledelse: at det er konsistens mellom ord og handling; at det finnes en sammenhengende rolleutførelse, og at lederen er komfortabel med selvet. Ordet autentisk spiller på at noe er ekte og pålitelig, og av det følger det at en autentisk leder ikke må fremstå falsk, men være *seg selv*.

De to første aspektene: konsistens mellom ord og handling og sammenhengende rolleutførelse er relativt uproblematisk akademisk. Det siste punktet: å være komfortabel med selvet, fortjener derimot en grundigere analyse. I akademia benytter man i hovedsak eksistensialismen som teoretisk grunnlag for hva som er et «ekte jeg». Akademikere som Kierkegaard, Nietzsche, Sartre og Heidegger vektlegger alle muligheten for å overkomme sosio-historiske

konvensjoner og «bli den man er» (*ibid*). Merk at dette ikke betyr at man gjennom introspeksjon finner ut hva som *er* ens egentlige jeg, men at man engasjerer seg i en kontinuerlig prosess for å *bli* den vi er. «En oppdretter og tuktemester er jeg, som ikke forgjeves en gang sa til seg selv: Bli den du er!» (Nietzsche, 2021, s 267). Nietzsche er opptatt av å få frem at «mennesket ikke er, men at de gjennom et dynamisk senter av krefter hele tiden er underveis mot det å bli en genuin leker i en større verdenslek» (Steinsholt, 2009, s. 458). Den eksistensialistiske tilnærmingen problematiserer med andre ord den forenklete versjonen i Goffee & Jones: den enkle «kjenn deg selv», blir til en mer kompleks «bli den du er». Hvordan skal man kjenne dette igjen hos ledere? Med utgangspunkt i introspeksjon vil det første spørsmålet kanskje være hvorvidt en leder selv tilbyr refleksjoner rundt egen identitet og et selv. Goffee & Jones (2015) peker også på at man som leder må ha relevante erfaringer som gir evnen til observasjon og innsikt, og peker da spesielt på komplekse situasjoner som gjør at man må gjøre seg kjent på en ny måte.

En annen viktig del av autentisk lederskap, som beskrevet hos Goffee and Jones, er at en leder må bry seg om det de leder. Med mindre man er tydelig på hva målet er, hvilke verdier du har og at du virkelig bryr deg om prosjektet er det vanskelig å være leder (Goffee & Jones, 2015 s. 73). At lederen virkelig *bryr seg* om prosjektet betyr også at de legger en personlig innsats i at det skal lykkes, med andre ord utsetter de seg for risiko.

I sin artikkel om «Level Five Leadership» peker Collins på individer som «blends extreme personal humility with intense professional will» som det høyeste nivået av ledelseskapasitet de har funnet (Collins, 2001, s. 137). Kanskje er det akkurat denne åpenheten for erfaring, kombinert med vilje og personlig risiko som kjennetegner en vellykket autentisk leder.

Autentisk lederskap er ikke uten utfordringer. Goffee and Jones (2015) ser på tilpasningsdyktighet som viktig for å lykkes med endringer. «Leaders must conform enough». Nietzsche, på den annen side, vil premiere de som er seg selv fullt ut: når Zarathustra i sin fortale forteller hvem han elsker, er det alle de som på forskjellige vis går til grunne for sitt virke (Nietzsche, 2021, s 17). Nyberg og Sveningsson (2014) peker også på kompleksiteten i å kombinere autentisitet, som kommer fra en tradisjon der lederen med sine idéer gjerne er i sentrum, med sosiale normer som deltagelse og prosess. I praksis strever mange med å kombinere autentisitet med kravene som følger av å komme inn i en organisasjon.

Ut fra den teoretiske gjennomgangen kan vi konkludere med at følgende er gode indikatorer på at en leder er autentisk:

- En bevissthet rundt *selvet* og at dette *selvet* er i en kontinuerlig utvikling. Dette kan for eksempel vises ved å kontinuerlig søke og være åpen for nye erfaringer.
- At det er vilje til å ta personlig risiko for å gjennomføre prosjektet, eller i dette tilfellet, kongstanken.
- At det er konsistens mellom ord og handling og en sammenhengende rolleutførelse.

I de neste underkapitlene vil jeg ser på disse etter tur.

Bevissthet rundt selvet og søken etter nye erfaringer

Bevissthet rundt selvet er et spørsmål som i stor grad handler om et indre liv.

Dette lar seg derfor best besvare ved å bruk Aristides egne ord fra i hans selvbiografi fra 1992. I selvbiografien går han gjennom noen av sine viktigste innflytelser for etikken han har i dag: fra oppveksten på landsbygda til møtet med de latinske frigjøringssteologene. I dette poengterer han selv svært tydelig viktigheten av å utvikle seg som menneske: «In them (*frigjøringssteologene*), as in my encounter with the great Haitian poets like Etzer Vilaire or Oswald Durand, I found an atmosphere that allowed me to understand and to be reborn» (Aristide, 1992, s. 41).

Utover det rent teoretiske, ser vi også at han gjennom flere opplevelser utvikler synet på seg selv og hvem han er. I de første kapitlene, der han beskriver sin oppvekst, kommer han stadig tilbake til opplevelser han har hatt der han har sett fattigdom og vold utspille seg. Spesielt ett sted beskriver han hvordan en enkelt hendelse endret hans opplevelse av verden og sin egen rolle i den. Han skriver:

«One day the Macoutes set fire to the populous quarter of La Saline, simply because speculators associated with Duvalier wanted to take possession of the land. (...) For the first time I had a sense of the paroxysm of their imposture; the Macoutes set fire to the people's houses and then put themselves in the role of benefactors by handing out a few pieces of corrugated tin. Together with Father Volel, **I helped the people** build what no one in any other country would dare to call a house. For me, this was **not the moment of discovering** the most impoverished people, **but the first concrete action** performed for them» (Aristide, 1993, s 35, egne uthevinger).

Selv om han lenge har hatt en utpreget rettferdighetssans, og både har sett og talt om de fattiges byrde, har det til en viss grad vært distansert. I dette øyeblikket, der han selv er med å bygge husly for de som har mistet sitt hjem, ser nå han også muligheten for selvstendig, konkret handling.

En videre utvikling av selvet ser vi i overgangen fra prest til politiker. På veien mot demokratiet sier han selv at «The people thought of me as a twin Om dette skriver han selv at han var nølende. «My lack of taste for the highest office, my preference for the contest today and vigilance tomorrow, were the things that inclined me to refuse» (Aristide, 1992, s. 120). Han ser på seg som en del av folket «Titid ak pèp la se marasa» - Aristide og folket var som ektefolk. Etter en lengre diskusjon med Father Adrien bestemmer han seg imidlertid for å stille: «we had seerved the people together: would we not be betraying them by letting them climb the last steps toward democracy alone? (...) I had meditated and prayed: I would accept the responsibility» (s. 120). Videre sier han selv at han er bevisst rollen som sin egen (i møte med anklager om at han ser seg selv som en profet): «the essential thing is to say what one sees and feels, while remaining oneself» (s. 120).

Aristide virker ut fra dette svært bevisst sin egen rolle og utvikling, og at dette er i kontinuerlig endring. Søkte han også nye erfaringer? Aristide har fra ung alder gått på skole blant mange som ikke hadde den muligheten. Han brukte mulighetene til å reise utenlands, og søkte erfaring både i akademiske kretser og slumområder. Han hadde erfaring både med fysisk fare og menneskelige fryktreaksjoner, og fellesskapet i forsamlinger og demonstrasjoner. Han var ute og marsjerte med folket, han satt ikke på et kontor. Hvis han kan kritiseres for noe er det kanskje et spørsmål om hvorvidt han, i sin kompromissløshet søkte å forstå sine motstandere? Det foruten er det vanskelig å argumentere mot at Aristide både søkte erfaringer, og benyttet disse i et kontinuerlig selvutviklingsprosjekt.

Viste Aristide vilje til handling ved å ta personlig risiko for å få gjennomført kongstanken?

Aristide startet sitt presteskap med å tale det daværende regimet midt imot, og viste også tidlig handlekraft ved å bruke sin innflytelse til praktiske handlinger som etableringen av ungdomsgrupper og basismenigheter. Det er ingen tvil om at dette var risikabelt for han, men også at risikoen han tok var synlig for og verdsatt av hans følgere.

En spesiell hendelse skjedde da Aristide holdt en minnesmesse for Jean-Rabel massakren i Pont-Sondé, et sted *macoutene* var kjent for å være sterke. Plutselig hørtes skudd, og når støvet la seg så man en bevæpnet mann som stod kun 20 skritt fra Aristide, med klar bane. At Aristide ikke ble truffet ble i stor grad tolket som guddommelig intervensjon: han var i ferd med å få en status som *mistik*-prest: et begrep fra en grasrotbevegelse med røtter i vodou.

På vei hjem ble det enda mer dramatisk. Bilkonvoien han satt i ble utsatt for et bakholdsangrep av en gjeng bevæpnede menn som så etter «Aristide og de andre kommunistene». Aristide satt gjemt under et teppe, skjult av andre prester. Etter en dramatisk flukt, der han etter eget utsagn burde vært omkommet, unnslopp han så vidt. Flere av hans kompanjonger mistet livet. De måtte gjemme seg hos kjentfolk, og at Aristide og flere andre prester var forsvunnet (og siden kom til rette) ble annonsert både på radio og TV i hele landet. I et radio-klipp fra en tale som ble holdt rett etter hendelsen hører man bruset fra folkemengden han taler til. De er opprørte over hendelsen og glade for at Aristide er tilbake.

En annen viktig hendelse som sementerte Aristide som en person som en personlig risikotager var angrepet på St. Bosco 11. september 1988, som nevnt i kapittel 1. Tirsdag samme uken hadde medlemmene av kirken blitt kastet stein på når de forlot kirken og man var i tvil om det i det hele tatt skulle gjennomføres. Det møtte imidlertid en så stor folkemengde at de ikke så noe annet valg enn å gjennomføre. I Aristides ord:

«I announced the gospel. I hoped our reflections, our conversations would be shorter than usual, since everyone knew the risks that the people here were running. We were approaching the consecration when the rain of stones began to fall. The stones were not alone; another concert was substituted for our music: the first hail of bullets passed by me on the right, striking the tabernacle and the first victims, who collapsed on the floor» (Aristide, 1992, s 92).

Kirken ble angrepet av rundt hundre Macouter, det var skadde og drepte på gulvet. Kirken brant, og det strømmet blod ut av dørene. Aristide forteller at han i starten fortsatte å tale som planlagt, noe han også hadde gjort flere ganger ved tidligere angrep. Måten han stadig ikke bare overlevde attentatforsøk, men stod rakrygget mens de ble utført, signaliserte til folket at han var villig til å gi livet sitt for det

han forkynte. Det var tre måneder etter denne hendelsen at han holdt talen beskrevet i forrige underproblemstilling.

Aristide hadde nok av anledninger til å gi opp. I tillegg til alle attentatforsøkene ble han etter hver kastet ut av den Salesianske orden han hadde vært en del av siden han var barn. Han måtte etter hvert også gi opp selve presteskapet. Etter å ha mistet makten i det første militærkuppet ville han hatt anledning til å leve et behagelig liv som prest blant Haitis diaspora. Han fortsatte imidlertid å kjempe for å komme tilbake. Jeg ser lite som tyder på noe annet enn at Aristide viste en sterk vilje til handling og en vilje til å ta personlig risiko for det han trodde på.

Viste Aristide konsistens mellom ord og handling, og hadde han en sammenhengende rolleutførelse?

For å se på konsistens mellom ord og handling blir det viktig å se på om Aristides egne uttalelser samsvarer med handlinger. Et naturlig sted å starte kan være om kongstanken vi diskuterte i første underproblemstilling, reflekteres i handling. Vi så at han hadde en personlig og handlingsorientert kongstanke som pekte mot noe større enn han selv: at en «menneskelig flom», *lavalas*, skyller bort det gamle regimet: tar et oppgjør med økonomisk utnyttelse, vold og korrupsjon, og skaper et nytt styresett med maktbase i folket.

Det han i hovedsak kritiserte i radio-talen var følgende problemer ved det nåværende styret:

- Mangel på økonomi og statlige tjenester for de fattige, spesielt følgende:
  - o Kirken som gjør seg selv rik på de fattiges bekostning
  - o Folket sulter
  - o Skoler og universiteter er i dårlig forfatning
- Vold og korrupsjon:
  - o At Tonton Macoutes har fritt leide og ikke straffes
  - o Fordi man belønner korrupte soldater og sparker de patriotiske
  - o Torturkammerene på Fort Dimanche er enda ikke stengt
  - o At presidenten er i lommen på the «big boss»: Amerikanske imperialister

Der idéen om den menneskelige flommen i stor grad er en opposisjonstanke, vil disse punktene vil være ting han selv vil måtte gjøre noe med i det han får regjeringsmakt.

Han startet med et signal til folket om at han fremdeles var de fattiges mann selv om han nå satt som president: i den første frokosten på presidentpalasset var det ikke eliten som var invitert, men fattige, spesielt ungdom og barn.

Som beskrevet i biografien satte han i gang relativt store reformer i den korte perioden han satt med makten i 1991. Han fokuserte, som lovet, på skoler og universiteter og satte i gang et program for å øke lese-og skriveferdigheter blant den voksne befolkningen. Han kuttet også både sin egen og andre statlige lederes lønn fra \$7000 i måneden til \$2000. Han satte også i gang en prosess for å øke minstelønnen for arbeidere fra 15 til 25 gourdes per dag (fremdeles under \$3). Hva så med korrupsjon og vold? Som nevnt benyttet han sin første dag til å bytte ut de elementene av hæren han ikke stolte på – et tydelig forsøk på å komme bort fra «belønning av de korruperte» og «straff for patriotene». Med et militærkupp bare et halvt år senere er det imidlertid tydelig at han ikke lyktes fullt ut. Om dette er fordi han ikke gjorde en grundig nok utrenskning, eller bare tok feil av enkeltpersoner er vanskelig å si. Han rensket også ut offentlig administrasjon, både ved å kutte 2000 offentlige jobber, men også ved å be om en gjennomgang av bokhold. I et berømt tilfelle der en offentlig instans ikke klarte å redegjøre for over en million dollar i innkrevde skatter møtte han personlig opp for å be om en gjennomgang av regnskapet (Farmer, 2006). Ved å sette i gang kommisjoner som skulle undersøke massakrene som var skjedd tidligere er det også tydelig at han ønsket å holde ord på at *tonton macoutes* ikke skulle få fritt leide som tidligere.

På dette siste punktet har det vært stilt spørsmål om han var tydelig nok mot vold? Var det *tonton macoutes* som var problemet, eller gjenger og vold generelt? Som nevnt i første underproblemstilling ble dette spesielt en debatt etter det første kuppforsøket i januar.

I en forelesning til et «Colloquium on Liberation Theology» i Oakland i mars 1992 (Long Memory Productions, 2009), presiserer Aristide sine tanker rundt ikkevold som følger:

«If a peasant has land, and sees someone comes to take the land, and he uses weapon to defend himself, I will do the same. Stop, without condemning that man. Without encouraging him to look for weapons. (...) we cannot have the nonviolence where people just fold their hands and close their eyes and pray to god for democracy. You have to do something. Build solidarity - is active nonviolence, without weapons.»

Det er ikke funnet bevis for at Aristide noensinne oppfordret til vold, men derimot mange eksempler på det motsatte. I sin selvbiografi skriver han også at «Nonviolence is collective resistance, not resignation» og referer til Jesus og måten han elsket sine fiender, og tilgav de som hadde støtt han (Aristide, 1992, s.

107). I den første presidentperioden til Aristide var også de åtte månedene han satt som president, relativt sett rolige måneder: ved flere arrestasjoner hadde de klart å få ned gjengkriminaliteten (Farmer, 2006). Det var etter kuppet volden eksploderte. I hans andre presidentperiode, fra 2001 var det generelt et høyere nivå av vold og gjengkriminalitet. Aristide har blitt tatt til inntekt for å bruke gjenger fra områder som støttet han, som Cité Soleil og La Saline til eget formål. Dette er det vanskelig å finne sikre kilder på, men i en nedadgående økonomisk spiral, i stor grad som følge av økonomiske sanksjoner med utspring fra det internasjonale samfunnet, er det ikke unaturlig at gjenger og vold springer ut av de fattigste områdene; som jo var Aristides støttespillere. Det er med andre ord ingen automatikk i at han støttet volden, selv om han støttet menneskene. Også i hans andre presidentperiode skjedde den virkelige eskaleringen av vold når han ble tvunget ut, noe som tyder på at han tross alt har hatt en dempende effekt.

Det siste punktet han kritiserte i sin tale var at «The big boss is on the Americans' payroll.» Med andre ord at den daværende presidenten egentlig ikke svarte til det haitiske folket, men til amerikanerne. Etter å ha mistet makten i 1991 var det til slutt til amerikanerne Aristide måtte gå til for å be om støtte til å komme tilbake. I et felles intervju med Bill Clinton i 1993 ser vi Aristide langt på vei gå tilbake på sine ord om amerikanerne (Clinton, 1993):

Clinton starter med å si følgende:

«we want to step up dramatically the pace of negotiations to restore President Aristide under conditions of national reconciliation and mutual respect for human rights with a program of genuine economic progress.»

Aristide svarer:

«I grasp this opportunity to thank the American people for their solidarity, because with our American brothers and sisters, since 18 months we realize how beautiful it is to work in a nonviolent way for the restoration of democracy (...) you will be welcome in Haiti when I will be there after the restoration of democracy.»

Det er ingen tvil her om at et «program of genuine economic progress» er nøyaktig det han kritiserte tidligere ledere for å gå med på. Kan hende var det, som han sier i et intervju senere, en kalkulert risiko for å få gjennomført kongstanken «Jeg aksepterte (forhandlinger) fordi jeg vet at i ethvert demokratisk system vinner man etter tur. Det er ikke alt for seg, og ingenting for andre (...) Det er bedre å tape noe på en side for å bedre situasjonen for folket» (Louis, 2009.

egen oversettelse fra fransk). Det er imidlertid liten tvil om at det for folket brøt med den sammenhengende rolleutførelsen som var ønsket. I samme dokumentar kommenterer en av hans tilhengere, aktivisten Robert Metayer, at de ser at amerikanerne nå kommer til å implementere sin «imperialistiske økonomiske plan». «Hvorfor skulle de ellers ha satt han tilbake ved makten?» spør han (Louis, 2009).

Oppsummering: autentisk, men ikke uten svakheter

I konklusjon kan vi si at Aristide i stor grad oppfyller kriteriene for å være en autentisk leder og også ble oppfattet som dette av sine samtidige. Han har en bevissthet rundt selvet, og utvikler seg stadig ved å søke erfaringer. Han viser til handling og personlig risiko, og har i stor grad konsistens mellom ord og handling. Med tanke på sammenhengende rolleutførelse fikk han en knekk der han ble tvunget til å inngå et partnerskap med et land han tidligere hadde uttalt var en del av de som skulle velte. Som vi så i teoridelen er det å være autentisk i møtet med virkeligheten en kompleks øvelse, og det kan argumenteres for at kompromisset han gjorde gagnet saken, og ikke han selv. Tross skepsisen vant han valget igjen med god margin fem år senere, dels fordi han igjen fant frem kompromissløsheten i å kritisere det internasjonale samfunnet.

Delkonklusjon underproblemstilling 2

I de to første underproblemstillingene har vi sett at Aristide hadde en tydelig kongstanke, og at han i stor grad opererte som en autentisk leder. Vi ser imidlertid også at han, spesielt i møte med stormakter utenfor landet, tvinges til å inngå kompromisser på sine opprinnelige tanker. Fra å snakke om de «amerikanske imperialistene», omtalte han i et intervju i 1993 USA og Clinton-administrasjonen som «venner av Haiti» som alltid ville være velkomne. Da han gikk til valg i 2000 gikk han i stor grad tilbake til røttene i budskapet.

Selv om det er tydelig at Aristide har bred støtte blant de fattige i befolkningen på Haiti, kan det også se ut som han blir tvunget inn i kompromisser når han støter på meningsmotstandere. Et spørsmål som melder seg er da hvorvidt Aristide evnet å skape mening, og hvordan han gjorde det?

U3: I hvilken grad evnet Aristide å skape mening i brytningstiden han levde i?

Gjennom de to foregående underproblemstillingene har vi sett en leder som vet hvor han skal, har en stor følgerskare, og i stor grad oppleves autentisk. Vi har også sett at han, i møte med noen av de tradisjonelle maktstrukturene har måttet inngå kompromisser som tilsynelatende har gått på tvers av egne meninger. Som første leder noensinne på Haiti valgte han imidlertid å gi fra seg makten på fredelig vis i 1996, i demokratiets ånd, tross at han i praksis bare hadde fungert som president halvannet år av periode. For å *bygge demokratiske strukturer* som varer, holder det ikke bare at én person velger å gjøre dette, det må skapes et meningsfellesskap om at det er det rette. I neste underproblemstilling vil jeg derfor forsøke å forstå i hvilken grad Aristide forsøkte, og klarte å skape mening.

Teoretisk bakgrunn: meningsskaping

Som bakgrunn for denne delen av drøftingen kommer jeg til å fokusere på Weicks begrep *sensemaking*, forstått som meningsskaping. Re-definering av kontekst skjer både internt i en organisasjon, men også i et makroperspektiv. Begrepet *sensemaking* er et viktig redskap for å studere hvordan en meningskontekst endres. Weick (1995) beskriver meningsskaping som en aktivitet eller prosess som skaper meningene som tolkes, eller som handlinger tolkes ut fra. «To engage in sensemaking is to construct, filter, frame, create facticity» (Turner, 1987 i Weick, 1995). Fakta er med andre ord ikke bare fakta, de forekommer i en ramme aktører selv er med å definere. Dette tankegodset er gjenkjennbart fra hermeneutikken og Skjervheims postulat om at man ikke bare kan være observatør i en situasjon; enhver deltager er med på å bestemme hvordan situasjonen føres videre. Ved å ha et bevisst forhold til hvordan rammen defineres vil en aktør kunne bruke *sensemaking* til å fremme en mening fremfor en annen. Weick definerer meningsskaping i organisasjoner ut fra syv konkrete egenskaper: Meningsskaping, etter Weick:

1. Er forankret i identitetskonstruksjon.
2. Skjer i retrospektiv
3. Bruker handling for å konstruere virkeligheten¹⁰
4. Er sosial
5. Er en pågående prosess.
6. Er fokusert på, og utgår fra ledetråder trukket ut fra en situasjon
7. Er drevet av plausibilitet heller enn nøyaktighet

---

¹⁰ Den originale setningen er «Enactive of sensible environments».

Meningsskaping som forankret i identitetskonstruksjon handler i hovedsak om at det i de fleste tilfeller vil være en tett kobling mellom personlig identitet og arbeidssted/organisasjon, og det menneskelige vil være å søke en harmoni mellom disse. Som agent for en organisasjon vil en person da forsøke å redefinere organisasjonens verdi i sitt eget bilde, men som representant utad vil personen også kunne endre oppfatningen av organisasjonen ved sine handlinger.

At meningsskaping skjer retrospektivt henspiller på at alle meninger vil være basert på ting som allerede har skjedd. Våre liv har erfaringer vi benytter for å forstå øyeblikket. Fordi de fleste mennesker har flere «prosjekter» på gang vil meningsskaping alltid være en aktivitet der mange mulige meninger vil måtte syntetiseres (Weick, 1995, s 27). Med «enactive» spiller Weick på deltagelse, Personer er alltid med på å bygge miljøet de møter ved handling. Kategorier og merkelapper kan skape nye egenskaper som ikke fantes før. Dette finner vi også igjen i Foucault og hans diskusjon rundt objektiviseringen av seksualitet (Sandmo, 1999). At meningsskaping er sosial, spiller både på delte meninger i et nettverk, men også på delte handlinger basert på ekvivalente meninger. At meningsskaping er en pågående prosess, er noe vi også kan kjenne igjen fra hermeneutikken. Med ledetråder viser Weick til at man kan skape mening ved å fokusere på enkelte ting i en prosess for å lede oppmerksomheten dit. «Control over which cues will serve as a point of reference is an important source of power (Weick, 1995, s. 49). Hvordan dette signalet/ledetråden blir oppfattet og brukt avhenger av kontekst. Derfor må man, når man studerer meningsskaping, ikke bare se på det sosiale. Man må også se på kontekst. For å forklare den siste egenskapen, fokus på plausibilitet over fakta bruker Weick følgende sitat: «One thing an intelligent executive does not need is a totally accurate perception» (starbuck and Milliken 1988 in Weick, 1995 s 56). Litt lavere nøyaktighet kan være positivt, fordi det gir ledere rom for å gå bort fra «fakta» som tilsier at noe ikke er mulig, og gå etter mål med entusiasmen og selvtilliten som trengs for å lykkes.

I tillegg til de syv egenskapene ved meningsskaping peker Weick på at det er visse anledninger som muliggjør det å skape mening mer enn andre. Han peker spesielt på «Shocks that occasion sensemaking» (Weick, 1995, s. 84):

- *Store informasjonsmengder:* Ved veldig mye informasjon tvinges man til å filtrere. Alt som reduserer informasjonen, vil ha en effekt på hvilke meninger som skape.
- *Økt kompleksitet:* som over vil det være nødvendig å forenkle, som gjør at informasjon tapes på veien.
- *Ustabilitet og tilfældigheter:* Turbulens gjør at folk går tilbake til å vurdere verden.

- *Problem:* Må være vanskelig å løse, og må være viktig. Å sette merkelappen «problem» på noe betyr at det er noe som skal løses – dette har konsekvenser og er en handling.
- *Usikkerhet:* man tar ofte første tilgjengelige informasjon som reduserer usikkerhet.

For å skape mening er altså en fordel å utnytte anledninger som har en eller flere av egenskapene listet over. I drøftingen under vil jeg først se på hvorvidt en slik anledning var til stede på Haiti i tiden Aristide levde, før jeg vil undersøke om, og i så fall hvordan han utnyttet teknikkene ved meningsskapning Weick presenterer.

Situasjoner der meningsskapning er mulig.

Perioden denne oppgaven omhandler er primært fra slutten på Duvalier-regimet i 1986, til Aristide forlot presidentembetet for andre gang i 2004. Perioden var helt klart definert av kompleksitet, ustabilitet, tilfeldigheter og usikkerhet. En diktator var nylig kastet, men hans støttespillere var fremdeles aktive. Det var store økonomiske utfordringer i landet. Samtidig var det politiske landskapet preget av en rekke forskjellige aktører som forsøkte å ta makten, inkludert bevegelsen rundt Aristide. Informasjonsmengden som nådde ut til folket var nok større i byene, og langt mindre på landsbygda, og gitt mangel på lese- og skriveferdigheter var radio og muntlige overleveringer den viktigste kilden til informasjon. Blant den økonomiske eliten og internasjonale samarbeidspartnere var det nok en større informasjonsmengde, og anledningen der til å trekke ut enkelte ledetråder og kommunisere disse var klart til stede.

Den siste faktoren Weick trekker frem er at det finnes et «problem» som skal løses. Dette er litt vanskeligere å definere. Det er ingen tvil om at mange så problemer, men var det noen form for enighet om hva problemet var? Her vil jeg argumentere at Aristide, som vi vil se i drøftingen under nok var med på å sette merkelappen «problem» på det eksisterende regimet, heller enn at problemet var definert før han kom.

Vurdering av egenskaper ved meningsskapning

For å vurdere hvorvidt Aristides forsøk på å skape mening passer inn i rammene gitt av Weick vil jeg igjen i hovedsak bruke talen han holdt på radio i 1988 som referansepunkt, men også benytte annen litteratur og avisklipp.

Meningskaping som forankret i identitetskonstruksjon

Som vi tidligere har vært inne på trekker Aristide inn sin egen identitet i talen, og bygger spesielt opp under sin egen relasjon til Gud, i det han blant annet sier:

Courageously, you stand up, and you do not give way. I see all this.
I see you speaking for the Lord.
I hear the Lord's voice in your voice.
(...)
And to say to you what Jesus would have said to you
In his language: Ani ohev otha, ani ohev ota'kh.
I love you

Dette kommer ikke ut av intet. Aristide hadde, både ved sine prekener og ved handling (spesielt at han overlevde flere attentatsforsøk) lenge bygget opp under et bilde av guddommelig intervensjon. Dette kan sees på to forskjellige måter. Kain (2020) beskriver hvordan Aristides spirituelle rolle som *mistik* var lett forståelig både ut fra kristne og voodoo-tradisjoner og økte både hans egen status og tilknytning til folket. Også *macoutene* kom etter hvert til å se på han som udødelig. Den andre siden av det, som kanskje er vel så relevant i denne konteksten er et forsøk på å komme bort fra volden som har preget landets politiske liv. I et intervju har Aristide uttalt at «Sometimes they say politics is money and guns. I believe it is force of spirit» (Farmer, 2006, s. 148). Hvorvidt dette var riktig kan debatteres, da han omtrent på samme tid som intervjuet ble publisert ble utsatt for det første militærkuppet. Men sitatet er likevel talende for hva han ønsket å oppnå. Det er heller ingen tvil om at han selv trodde på at han hadde en spesiell spirituell status: «Hearing tell of all these events, people have wondered how it is that death did not sweep me away, but I believe that if you look for the answer to this question with reason only, you will not find it, because the answer lies deeper down and farther away than reason alone can travel. People say it was magic. Some have said the charms of voodoo—my country's other religion—saved us. Well, if you call the work of God magic, then it was magic. (Aristide, 1993 i Kain, 2020 s 144).

Bruk av retrospektiv for å skape mening

Bruker han så retrospektiv for å skape mening? Selv i en tale som snakker om nåtiden, trekker han flere linjer bakover i tid. Et eksempel er der han sier:

The imperialists in cassocks have conspired with the imperialists of America.

Dette handler ikke bare om nåtiden, men gir også gjenklang til den amerikanske okkupasjon i 1915. På den måten trekker han en linje mellom kirkens menn og en okkupasjonsmakt: kirkens menn som en okkuperende, fremmed makt.

Det andre stedet han helt klart spiller på historikk er følgende:

One coup d'état. Another coup d'état.
One general goes. Another takes his place.
And then? And then, nothing!

Dette henspiller både på dagens situasjon der hæren rår, men også Haitis lange historie med militærkupp. I denne paragrafen kan man også si at det skapes et problem: vi har regimeskifter, og vi venter – men ingenting endres!

Den siste måten han snakker retrospektivt på er ved de stadige referansene til Duvalier og hans regime:

You are guilty
because you are playing François Duvalier's game

Bruk av handling for å skape mening

Dette punktet er vanskelig å analysere i retrospekt, men et par punkter er kjent. Som nevnt i forrige kapittel benyttet han den første morgenen i presidentpalasset til å servere frokost til de fattige. Han satte også ned sin egen (og andres lønn), som en symbolsk handling.

Meningsskapning i fellesskap, fokus på det sosiale

Talen spiller klart på det sosiale, felles handlinger fra et eksisterende meningsfellesskap. Talen starter med å gratulere alle som har gått gjennom en generalstreik sammen, en tydelig anerkjennelse av en felles opplevelse han bruker for å konstruere mening: dette var en legal streik mot en illegal general. Han slutter med et frempek mot en fremtidig felles handling:

The people will write their own fate.
The blessing of God is upon them. Thus, grace will descend until the flood
brings down
All Duvalierists, All Macoutes, All criminals,

Bevisst uttrekning av ledetråder fra en situasjon

Dette punktet gjelder spesielt i situasjoner med høy kompleksitet og en stor mengde informasjon. En ting som er merkbart i både denne talen og andre innlegg er at han igjen og igjen velger å fokusere på maktstrukturene og regimet som årsakene til elendigheten. Dette i motsetning til fokus på for eksempel den

økonomiske politikken. I dette jobber han for å skape en felles forståelse av at regimet skal endres, ikke at regimet skal endre seg.

Det er interessant å se at denne meningen har en viss gjenklang internasjonalt. Etter det mislykkede kuppet i januar 1991 kommenterer French i New York Times: «Many Haitian commentators and foreign diplomats say that when tens of thousands of people rallied to the haunting call of conch shells in the predawn hours Monday to bar Dr. Lafontant from seizing power, Duvalierism, with its pretensions of speaking for the "national majority," was permanently invalidated.» (French, 1991). Dette skulle imidlertid ikke vare. Etter det vellykkede kuppet i oktober samme år stilte Bush-administrasjonen seg nølende til å sette likhetstegn mellom Aristide og demokrati: «Today, when the White House spokesman, Marlin Fitzwater, was asked if that was the case, he responded with a less than ringing endorsement for the Haitian President, and suggested that Washington was most interested in the restoration of constitutional democracy in Haiti, not a particular individual.» (Friedman, 1991).

Bruk av plausibilitet over fakta

Både i talen av 1988 og andre uttalelser er det tydelig at Aristide er bevisst å sette ting på spissen. Han lager et narrativ mer enn han lister opp fakta.

Som et eksempel kan vi se på en opinion publisert i New York Times i 1991 (Aristide, 1991). I denne forteller han om forholdene på Haiti. Han snakker delvis i metaforer, der han bruker «Fort Dimanche»¹¹ som et bilde på Haiti, men forteller også historien om hva som skjer dersom man prøver å gjøre noe med dette:

Another rule is: Accept your punishment silently. Do not cry out. You are guilty. The warden has decreed it. Live in silence until you die. Never try to escape, for escape means a certain return to this prison, and worse cruelty, worse torture. If you dare to escape in your little boat, the corrections officers from the cold country to the north will capture you and send you back to eke out your days within your eternal prison, which is Haiti.

Fort Dimanche is Haiti. Fort Dimanche is Latin America today. Latin America and Haiti today are Fort Dimanche. Fort Dimanche spits out bullets and tear gas and death. It spews rules, regulations,

Med dette setter han også et likhetstegn mellom forholdene på Haiti og i Latin Amerika, og forsøker å plassere Haiti inn i en latinamerikansk kontekst

---

¹¹ Fort Dimanche var et kjent fengsel og torturkammer under Duvalier-regimet.

internasjonalt. Dette er plausibelt, gitt at det på overflaten har vært mange av de samme utfordringene: diktaturer, voldsregimer og amerikansk okkupasjon. En gjennomgang av fakta ville kanskje gitt flere ulikheter.

Et annet eksempel der Aristide, noe senere i sin karriere forsøkte å skape en holdningsendring gjelder tilbakebetalingen av summen Haiti måtte betale Frankrike for sin frihet i perioden fra 1825 til 1888, med renter frem til 1947. Beløpet ble i 2003 konservativt estimert til rundt 500 millioner USD, uten å ta hensyn til renter og inflasjon (Farmer, 2006). I dette kravet spilte Aristide mer på fakta og juss enn plausibilitet. Selve summen ble presentert, og argumenter ble lagt frem fra advokater. En av advokatene som jobbet på saken, Ira Kurzban, mener de ville hatt gode muligheter for å nå gjennom, hadde saken nådd internasjonale domstoler før Aristide ble kastet (Rossier, 2005). I en av de mest desperate periodene Aristide hadde gikk han bort fra metoder som hadde fungert godt for å skape mening. Han stilte et krav som både ble hardt avvist av Frankrike, og heller ikke evnet å skape en meningsendring internasjonalt.

Sammendrag og delkonklusjon underproblemstilling 3

Fra denne underproblemstillingen kan vi konkludere med at Aristide i tiden han arbeidet for endring både hadde situasjonell anledning til å skape mening, og brukte mange av egenskapene Weick peker på i *sensemaking* i både taler og handling. Det mest overraskende er kanskje i hvilken grad han benytter sin egen persons spirituelle status i måten han bygger mening rundt bevegelsen, og selv tror på sin egen status som Guds arbeid.

I noen tilfeller lykkes han, i andre, spesielt hva gjelder forøk på å projisere denne meningen ut til det internasjonale samfunnet er det mindre vellykket. I en brytningstid som denne var det ikke bare Aristide som hadde anledning til å skape mening. Det er sannsynlig at der han evnet å skape et sterkt meningsfelleskap internt på Haiti, spesielt blant de fattige, var det andre krefter i eliten som evnet å trekke ut og eksponere de signalene og ledetrådene som ble plukket opp internasjonalt.

5 Avsluttende drøfting og konklusjon

Jeg startet denne oppgaven med å stille meg spørsmålet om hvorfor Aristide, presten som var så høyt elsket av folket ikke holdt på makten i mer enn til sammen tre år, mens et tidligere diktatur varte i over 30. Inspirert av dette stilte

jeg følgende spørsmål som hovedproblemstilling for oppgaven: *Hvorfor var det ikke tilstrekkelig med folkets støtte for Aristide i hans forsøk på å bygge demokratiske prosesser?* Jeg utforsket spørsmålet gjennom tre underproblemstillinger der jeg drøftet forskjellige sider av lederskap: kongstanken, autentisk lederskap og meningsskaping.

Fra den første underproblemstillingen så jeg at Aristide helt tydelig hadde en kongstanke, som gikk ut på at en «menneskelig flom», *lavalas*, skyller bort det gamle regimet, tar et oppgjør med økonomisk utnyttelse, vold og korrupsjon, og skaper et nytt styresett med maktbase i folket. Vi så også at Aristide i stor grad gjennom sitt lederskap både fortsatte kampen for å få gjennom kongstanken, og at han beholdt en stor grad av autentisitet som leder. Vi har også sett at han, for å skape mening som kunne støtte demokratiske prosesser på sikt, ser ut til å ha et ganske bevisst forhold til bruk av relevante teknikker.

Hvorfor holdt det så ikke?

Fra drøftingen ser jeg tre hovedpunkter, som til en viss grad er relatert til hverandre, der Aristides prosjekt møter vanskeligheter:

Det første er at kongstanken i stor grad handler om at det eksisterende styret må byttes ut, med mindre vekt på hvordan staten skal bygges opp i etterkant. Dette ser vi igjen i drøftingen rundt meningsskaping, der hans prosjekt i stor grad handler om et regimeskifte, ikke hva som skal skje etterpå. Dette er ikke uvanlig i opposisjon, men blir kanskje spesielt fremtredende fordi han som politiker ikke kommer fra et parti, men fra en spirituell bakgrunn. I det første valget stiller han for en koalisjon av partier, og selv om han senere starter sitt eget parti, *Fanmi Lavalas* er det fremdeles preget av ønsket om et skifte, og av uavhengighet, snarere enn en helhetlig økonomisk politikk.

Dette ser vi spesielt igjen i møtet med amerikansk politikk og det internasjonale samfunn etter valget, og spesielt etter det første kuppet. Med meningsskaping som har vært kompromissløs i kritikken av Amerika som et «Imperie» tvinges han, både som representant for et land som er helt avhengig av internasjonal økonomisk støtte og som en eksil-president som søker seg tilbake, inn i en mer vennskapelig retorikk, som hverken er autentisk eller i tråd med kongstanken. Denne harde, kompromissløs retorikken ser også ut til å ha hatt liten effekt for å skape en ny mening internasjonalt. I det han inngår kompromissene risikerer han imidlertid å miste den støtten han er så avhengig av nasjonalt. Under

det første kuppforsøket i januar 1991 var det folket, ikke hæren som interвенerte for å sørge for at hans motstandere ble kastet.

Den siste utfordringen kan ha vært i hvilken grad Aristide etter hvert identifiserte seg ikke bare som en taler, eller leder, men som en spirituell leder som var ett med folket. Som vi så i drøftingen av autentisk ledelse sa folk at «Aristide og folket er gift», noe han selv ser på som et positivt utsagn. Vi ser også at han både bruker folkets persepsjon av hans spirituelle status, og selv mener det er «the work of God» at han overlever. Denne følelsen av å være utvalgt kan ha gjort at han ikke så motstanden så tydelig som han burde gjort før det første militærkuppet. Skulle jeg fortsatt med en fjerde underproblemstilling hadde dette vært interessant å utforske.

En siste ting som bør påpekes er at Aristide på ingen måte opererte i et vakuum, og det er mange aspekter som ikke er vurdert i denne relativt begrensede oppgaven. Det fantes for eksempel sterke krefter både på og utenfor Haiti som basert på økonomiske motiv jobbet mot minstelønnen han foreslo. For 30-40 år siden var ikke Black Lives Matter et fenomen, og rasisme kan ha spilt inn i hvordan det internasjonale samfunnet så på situasjonen. Den økonomiske og kulturelle eliten på Haiti, mange opprinnelig av arabisk herkomst, var og er generelt lysere i huden enn Aristide og hans følgere. I tillegg er det regionalt aspekt: dette var i en periode der USA fremdeles opererte med stor (og iblant væpnet) skepsis til alt som kunne minne om sosialisme – noe det er vanskelig å argumentere for at «makt til folket» ikke er.

I prosessen med å gå gjennom materialet til denne oppgaven var det en av de avsluttende uttalelsen fra intervjuene som ble gjort i dokumentaren «Aristide and the Endless Revolution», som gjorde mest inntrykk «Aristide hadde ingen midler, i et samfunn i krise. Likevel klarte han å holde volden på et relativt lavt nivå. I det han dro var det kaos i gatene, det var vold og arrestasjoner» (Rossier, 2005). Der jeg så på Aristide som en som ikke lykkes, har det blitt stadig tydeligere for meg at han etter forholdene kanskje lyktes relativt godt. Som den første i haitisk historie som overleverte nøklene til presidentpalasset på et fredelig vis etter et valg levde han etter det han talte. Han hadde en umulig oppgave, men gav alt han hadde for å endre situasjonen. Zarathustra ville berømmet forsøket.

6 Referanser

Agarwal, J. og Malloy, D.C. (2000). The role of existensialism in ethical business decision-making. *Business Ethics: A European Review*, Vol 9 (3) 143-154.

AP Archive (2022, 15.juli) *Thousands in Haiti march on Aristide's birthday* [Video] https://www.youtube.com/watch?v=sf_pUctOZdE

Aristide, J.B (1987) *Pè Jean Bertrand Aristide, Powèm: «Femen Fò Dimanch»*. Radio Haiti Archive in Duke University Library Repository [Radio Broadcast]. Hentet 20.05.2023 på <https://idn.duke.edu/ark:/87924/r4c826q59>

Aristide, J-B (1988, 22.november). *Mesaj Jean-Bertrand Aristide*. Radio Haiti Archive in Duke University Library Repository [Radio Broadcast]. Hentet 20.05.2023 på <https://idn.duke.edu/ark:/87924/r4mp4xz2r>

Aristide, J-B (1990, 21.desember). *Disobey the rules*. *New York Times*. <https://www.nytimes.com/1990/12/21/opinion/disobey-the-rules.html?searchResultPosition=36>

Aristide, J-B. (1992) *Aristide: an autobiography*. Orbis books.

Bjartveit, S., & Eikeset, K. (2020). Ibsens spørsmål om lederskap. I E. Tjønneland (Red.), *Henrik Ibsens Kongs-Emnerne: Teater, historie og resepsjon* (s. 213–231). Vidarforlaget.

Clinton, W.J (1993, 16.mars) *Remarks With President Jean-Bertrand Aristide of Haiti and an Exchange With Reporters Online by Gerhard Peters and John T. Woolley*, *The American Presidency Project*. Hentet 20.05.2023 fra; <https://www.presidency.ucsb.edu/node/219235>

Conger, J.A og Kanungo, R.N. (1998). *Charismatic Leadership in Organizations*. Sage.

Collins, J. (2001). Level 5 leadership: The triumph of humility and fierce resolve. *Harvard Business Review*, 79(10), 66–76.

Farmer, P. (2006). *The Uses of Haiti* (3.utgave). Common Courage Press.

French, H.J (1988, 24.september). *Attack on Priest Called Haiti Catalyst*. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1988/09/24/world/attack-on-priest-called-haiti-catalyst.html?searchResultPosition=66>

French, H.W. (1990, 13.desember) *Front-Running Priest a Shock to Haiti*. *New York Times*. <https://www.nytimes.com/1990/12/13/world/front-running-priest-a-shock-to-haiti.html?searchResultPosition=20>

French, H.W (1991, 13.januar) *The World: Haiti puts its hopes to a test and passes*. *New York Times*. <https://www.nytimes.com/1991/01/13/weekinreview/the-world-haiti-puts-its-hopes-to-a-test-and-passes.html?searchResultPosition=49>

Friedman (1991, 8.oktober) *The White House refuses to link Aristides return and democracy*. *New York Times*. <https://www.nytimes.com/1991/10/08/world/the->

white-house-refuses-to-link-aristide-s-return-and-democracy.html?searchResultPosition=125

Frigjøringssteologi (2022) i *Wikipedia*, hentet 19.05.2023.
<https://no.wikipedia.org/wiki/Frigj%C3%B8ringsteologi>

Goffee, R. og Jones, G. (2015). *Why should anyone be led by you? What it takes to be an authentic leader*. Harvard Business Review Press.

Ibsen, H. (2005). *Kongs-emnerne: Historisk skuespil i fem akter*. Transit.

Jayaram, K. (2004) in Freeman, B.C (ed) *Occasional Papers No 29*. The Politics of Culture in the *mouvman rasin* in Haiti. s xiv-120. Institute of Haitian Studies, University of Kansas.

Kain, G. (2020). Spirit Confronts the Four-Headed Monster: Jean-Bertrand Aristide's Mistik-Infused Flood-Rise in Duvalierist Haiti. *Humanities* 2020, 9(4).
<https://doi.org/10.3390/h9040144>

Kittang, A. (2002). Prolog om Ibsens heroisme. I A. Kittang (Red.), *Ibsens heroisme: Frå Brand til Når vi døde vågner: Bd. Pegasus-serien* (s. 11–27). Gyldendal.

Krogh, T., Egeland, T., Theil, R., Iversen, I., & Reinton, R. E. (2003). *Historie, forståelse og fortolkning: Innføring i de historisk-filosofiske fags fremvekst og arbeidsmåter* (4. utg). Gyldendal akademisk.

Lafontant, J, Aristide, J-B (1987). Fen grèv grangou, Katedral Pòtoprens. Radio Haiti Archive in Duke University Library Repository [Radio Broadcast]. Hentet 20.05.2023 på <https://idn.duke.edu/ark:/87924/r4c827k3z>

Leonardo Boff (2021) i *Wikipedia*, hentet 19.05.2023
https://no.wikipedia.org/wiki/Leonardo_Boff

Long Memory Productions (2009). Aristide & Liberation Theology - part 1. Hentet 20.05.2023 fra: <https://www.youtube.com/watch?v=TzCpKjMdCKw>

Louis, Edgard (2019) HAITI DE JEAN BERTRAND ARISTIDE Hentet 20.05.2023 fra <https://www.youtube.com/watch?v=4UR-a2T2iKs>

Marsh, E. (1912). The Salesian Society. I *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company. Hentet 20.05.2023 fra New Advent: <http://www.newadvent.org/cathen/13398b.htm>

Nietzsche, F., Grønner, B. C., & Christensen, J. (2021). *Slik talte Zarathustra: En bok for alle og ingen* (2. korrigerede utgave). Spartacus.

Nyberg, D og Sveningsson, S. (2014). Paradoxes of authentic leadership: Leader identity struggles. *Leadership Vol 10(4)* 437-455. DOI: 10.1177/1742715013504425

Rossier, N. (Regissør). (2005). *Aristide and the Endless Revolution*. Hentet 20.05.2023 fra <https://www.youtube.com/watch?v=1h2MYoWBidc>

Sandmo, E. (1999). Michel Foucault som maktteoretiker. I F. Engelstad & Makt- og demokratiutredningen 1998-2003 (Red.), *Om makt: Teori og kritikk* (s. 79–96). Ad notam Gyldendal.

Skjervheim, H. (1996). Deltakar og tilskodar. I H. Skjervheim (Red.), *Deltakar og tilskodar og andre essays* (s. 71–87). Aschehoug.

Språkrådet og Universitetet i Bergen (n.d). Kongstanke. I: *Nynorskordboka*. Hentet 20.05.2023 fra: <https://ordbokene.no/nn/40662->

Steinsholt, K. (2009). *Lev farlig! Innføring i Friedrich Nietzsches utidsmessige pedagogikk*. Tapir akademiske forlag.

United Nations Development Programme (UNDP) (2022). *Human Development Report 2021/2022*. https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22pdf_1.pdf

Zaleznik, A. (1977). Managers and Leaders. Are They Different? *The best of HBR 1977*, 74–81.

Weick, K.E. (1995). *Sensemaking in organizations*. Sage.

Worldometers (2023). "Haiti Population". Hentet 20.05.2023 fra <https://www.worldometers.info/world-population/haiti-population/>

Appendix: Aristides tale november 1988 (Aristide, 1992).

To my sisters, my brothers,
To all my brothers and sisters in the Good Lord
Who raise their voices together with us, To the valiant youth of Haiti,
To the peasants - whether Catholic, Protestant, or Vodouisant-
To the brave Haitians abroad,
To the courageous Haitians here in Haiti, And to all of you who have just
achieved a legal general strike

In spite of the declarations of an illegal general:
Hats off to you,
Congratulations on your courage.
Courageously, you stand up, and you speak.
Courageously, you stand up, and you do not give way. I see all this.
I see you speaking for the Lord.
I hear the Lord's voice in your voice.
I am watching you rise up here and abroad
So that I may be permitted to stay with you here
in Haiti
-and to be with you who are abroad.
A beautiful inspiration from the Holy Spirit!
A beautiful declaration of brotherly love, a declaration
Which invites me to look you in the eye, my sisters and brothers,
And to say to you what Jesus would have said to you
In his language: Ani ohev otha, ani ohev ota'kh.
I love you.
You who have plotted against me,
You who have plotted against the Haitian people:
Bishop Paolo Romeo, Bishop Gayot, Bishop Ligonde,
Bishop Kebreau and the rest, Let me look you in the eye, Please, don't be
ashamed.
Look me in the eye.
I have come to tell you: I love you, too.
Because I love you, I must tell you the truth.
Truth and love are the same.
Truth and love are Jesus in the midst of the poor.

What luck for the Haitian church,
Rich, thanks to the poor,
in a country that is poor because of the rich.
The church is rich, thanks to us, the poor, Who ceaselessly demand the truth.
From every corner.
What luck for the Haitian church,
Rich, thanks to the poor,
In a country that is poor because of the rich.
The church is rich, thanks to us, the poor, Who have stopped certain bishops
(Hidden behind the sins they commit)
When they try to tell lies,
To conspire together And to create silence.
What luck for the Haitian church, Rich, thanks to the poor,
In a country that is poor because of the rich.

The church is rich, thanks to us, the poor, Who have agreed to be part of one sole body In order to avoid the monolith of a head without a body.

Alone, we are weak.

Together, we are strong.

Together, we are the flood.

Let the flood descend, the flood of Poor peasants and poor soldiers,

The flood of the poor jobless multitudes (and poor soldiers),

Of poor workers (and poor soldiers),

The flood of all our poor friends (and all the poor soldiers) and

The church of the poor, which we call the children of God!

Let that flood descend!

And then God will descend and put down the mighty and send them away,

And God will raise up the lowly and place them on high (cf. Luke 1:52).

To prevent the flood of the children of God from descending,

The imperialists in cassocks have conspired with the imperialists of America.

This is why we Haitians must say to one another what Jesus declared (Mark 2:11):

Arise! Go forth! Walk!

Yes, arise and go forth. Walk.

Arise and go forth so that the Tontons Macoute will stop walking in ways wet with our blood.

Arise and go forth so that the criminals will stop walking upon us.

Arise and go forth so that the assassins will stop waking us in our beds with rounds of gunfire.

Too much blood has been spilled!

Too many of the innocent have fallen!

This is too much for us.

General Avril, you have said: Haiti is debased.

And then? And then nothing!

You said you would close the infamous prison,

Fort Dimanche.

And then? And then, nothing!

The people are hungry. Misery inhabits their bones. Your arms are turned against them.

Wait! you say to the people.

The workers are in trouble. The schools are falling apart. The universities are in shreds.

Wait! you say.

The peasantry is trapped with nowhere to go. But the rural sheriffs are doing just fine.

Just hold on! you tell the people. Why are you all in such a hurry? you ask them.

St. Jean Bosco burned to the ground. Franck Romain on the prowl.

Mr. Avril supporting him.

Wait! says Avril to the people.

The little boss is on the payroll of the big boss.

The big boss is on the Americans' payroll.

Ah, ah, ah. ..

.. Wait! you tell us.

I'm trying to fix this car, General Avril says.

I'm trying to fix it, and then you all come along and stick your hands in the engine. You're going to get hurt, he tells us.
Just sit back and wait! Avril says.
Slavery in the Army.
Slavery in the Dominican Republic.
Too bad! you say to the people. Just wait a little.
One coup d'état. Another coup d'état.
One general goes. Another takes his place.
And then? And then, nothing!
Wait?
Until when?
Until the cows come home and pigs fly.
General Avril,
the people's court is right:

Your government is guilty and powerless.
You are guilty
because you have allowed the savage Tontons Macoute to run wild with no cord of justice around their necks.
You are guilty
because you have refused to tie the cord of justice around the necks of Franck Romain and the other men who massacre.
You are guilty
because you betray the soldiers who brought you to power,
because you discharge patriotic soldiers, because you protect corrupt soldiers.
You are guilty
because before justice is done, you want to send the people to die in sham elections, just to satisfy the American government.
You are guilty
because you are playing François Duvalier's game.
You are powerless because your government gets:
Zero points for justice;
Zero points for public security;
And only one point for clean-up - you got rid of Namphy.
General Avril, can't you see that the train that derailed Namphy is going to go off the tracks even faster with you if, before November 29, you do not:
Free the patriotic soldiers, arrest the Macoutes, Lock up Franck Romain, clean out corruption, And end insecurity in the streets?

The matter is in your hands.
The people will write their own fate.
The blessing of God is upon them. Thus, grace will descend until the flood brings down
All Duvalierists, All Macoutes, All criminals,
Forever and ever.
Amen.